

עומק הדף

דף י

תיכּן

- א. שיטת רשב"ג דכתובת אשה מן התורה
- ב. אם בחור נאמן לומר פתח פתוח מצאתי
- ג. אשה שנשאת ואח"כ נתברר שאינה יכולה ללדת
- ד. מי שלא מצא דם בשעת בצורת

(א) שיטת רשב"ג דכתובת אשה מן התורה

- א. הגמ' הגמ' מביאה בשם רשב"ג דכתובת אשה מן התורה, ומביאה עוד מברייטא, 'כסף ישקול כמוהר הבתולות כו', מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, ומסקנת הגמ' היא דתנא דברייטא היא רשב"ג. ויש לדייק, אם רשב"ג סובר דכתובת אשה היא דין דאורייתא, מהו לשון 'סמכו חכמים', דמשמע דאינה דרשא גמורה אלא אסמכתא.
- ב. התוס' במס' סוטה (כו. ד"ה איש) דייקו כן, וכתבו, דמוכח מזה, דאפילו לרשב"ג כתובת אשה לאו דאורייתא ממש, אלא דאית ליה סמך מדאורייתא. אולם בתוס' בסוגיין (ד"ה הואיל) מבואר שנקטו דלפי רשב"ג כתובת אשה היא דאורייתא ממש. וא"כ אכתי קשה לשיטת התוס' בסוגיין, מהו לשון 'סמכו חכמים'.
- ג. הרמב"ן (ק"י: ד"ה נשא) כתב, שאע"פ שמלשון הברייטא דקתני 'סמכו' משמע דאפילו לרשב"ג הדרשא אינה אלא אסמכתא, מ"מ ס"ל לרשב"ג דכתובה דאורייתא, ולא ילפינן לה מהדרשה, אלא הלכה למשה מסיני הוא, ע"כ. ומעתה י"ל, שכך היא גם דעת התוס' בסוגיין, שנקטו דס"ל לרשב"ג דכתובת אשה היא מן התורה ממש.
- ד. מובא בשם הגר"א גורביץ שליט"א, שיש חילוק יסודי בין מ"ד כתובה דרבנן למ"ד כתובה דאורייתא. דלמ"ד כתובה דרבנן, תכלית הכתובה היא שהאיש יצטרך לשלם, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא אשתו, ולא שהאשה תקבל הממון. אבל למ"ד כתובה דאורייתא, התכלית היא ככל חוב, כדי שהממון יגיע לבעל החוב, דהיינו האשה.
- ה. והוסיף, דאפילו לדעת התוס' בסוטה, דגם לרשב"ג כתובה אינה דאורייתא ממש אלא אסמכתא, מ"מ מסתבר דלפי רשב"ג עיקר גדר הכתובה דומה לחוב בשלומין מן התורה, כדי שהממון יגיע להאשה, ולא כדי שהאיש יצטרך לשלם, דכיון דאסמכניהו אקרא ש"מ דגדרה כעין דין תורה.

(ב) אם בחור נאמן לומר פתח פתוח מצאתי

- א. הגמ' מביאה מעשה בר' נחמן, שחתן אחד בא לפניו ואמר שמצא פתח פתוח, ולקה אותו ר' נחמן, ומקשה הגמ', הא ר' נחמן אמר מהימן, ומתרץ ר' אחאי, כאן בבחור כאן בנשוי. ופירש"י, בחור [מי שלא היה נשוי עד היום] לא מהימן ולוקין אותו, אבל נשוי [מי שהיה נשוי כבר] מהימן ואין לוקין אותו.
- ב. יש להעיר, שלפי ר' אחאי, מאי קאמרה הגמ' לעיל (ט). האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו, והרי בחור אינו נאמן לומר כן. ולכאור' צ"ל, דהגמ' לעיל מיירי דוקא לגבי נשוי, אבל לא לגבי בחור. אולם ברש"י (ט. ד"ה אבל) מבואר, דהסוגיא דלעיל מיירי גם בבחור. וא"כ חזרא הקושיא, דלפי ר' אחאי מאי קאמרה הגמ' האומר פתח פתוח נאמן.
- ג. ברשב"א (ד"ה ר' אחאי) פירש בדעת רש"י, דהא דקאמר ר' אחאי בחור אינו נאמן, היינו דוקא לגבי להפסיד הכתובה, אבל גם בחור נאמן לגבי לאסור אשתו עליו, משום שאע"פ שאינו בקי, מ"מ הרי שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא.
- ד. אולם הטור (אהע"ז ס' סח סעי' ו) פסק, דבחור אינו נאמן לומר פתח פתוח, בין לענין להפסיד הכתובה, ובין לענין לאסור אשתו עליו. וכן פסק הרמ"א (שם).

ה. בעטרת שמואל (ד"ה כאן בבחור) ביאר יסוד המחלקות בין הרשב"א והטור, דתלוי בגדר הדין דשויא אנפשיה, דהטור ס"ל שהוא נאמנות, ולכך בחור אינו נאמן אף לאסור אשתו, שאינו בקי ואפשר שטועה, אולם רש"י סובר דדין שויא אנפשיה הוא, שמקבל על עצמו לנהוג כפי מה שהוא אומר שיש כאן איסור, ולכך גם בבחור י"ל כן, שאע"פ שאינו בקי, מ"מ הרי הוא אומר שאשתו אסורה.

ג) אשה שנשאת ואח"כ נתברר שאינה יכולה ללדת

- א. הגמ' מביאה מעשה ברבן גמליאל הזקן, שבא חתן אחד לפניו ואמר שבעל ולא מצא דם, והאשה אמרה שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם לא דם נדה ולא דם בתולים, ובדק רבן גמליאל במשפחתה ומצא שדבריה נכונים, והתיר אותה לבעלה.
- ב. ומבואר מהגמ', שהחתן לא ידע שאשתו היא ממשפחה שאין להם דמים, שא"כ לא היה בא לפני רבן גמליאל להעיד שלא מצא דם בתולים.
- ג. בספר הערות להגרי"ש אלישיב (ד"ה תנחומים) העיר, שאם אין לה דם נדה כלל, לכאורה אינה יכולה ללדת. וכן מבואר במהרש"א (ד"ה דור קטוע), שהביא בשם הערוך לבאר הא דאיתא בסוגיין, דלשון 'דורקטי' הוא 'דור קטוע', דהיינו שלא תלד ויפסוק הדור.
- ד. והקשה הגרי"ש אלישיב, שא"כ לכאורה הקידושין היה מקח טעות, ואין לה כתובה, וכדאיתא ביבמות (סה.). אשה שנשאת לשלשה אנשים ולא היו לה בנים משום אחד מהם, וחזרה ונשאת פעם רביעית, תצא שלא בכתובה. וביאר הריטב"א (שם ד"ה נשאת) דהיינו באופן שלא ידע הבעל שלא היו לה בנים משלשה אנשים, ומשום שהוא מקח טעות.
- ה. בחידושי הרי"ם (סי' סח ס"ק ט) תירץ, דאירי באדם שיש לו בנים מאשה אחרת, וכבר קיים מצות פרו ורבו, ולכן לא הוי מקח טעות. דהא דמבואר ביבמות דהוא מקח טעות, היינו במי שאין לו בנים מאשה אחרת, דזהו מקח טעות משום שנשא אותה על מנת לקיים על ידה מצות פרו ורבו, אבל בסוגיין אירי במי שכבר קיים המצוה, ולכך אינו מקח טעות.

ד) מי שלא מצא דם בשעת בעורת

- א. הגמ' מביאה מעשה ברבי, שבאו לפניו חתן וכלה, החתן אמר שלא מצא דם, והכלה אמרה שהיא בתולה, ואין לה דם מחמת הבעורת שהיתה באותם הימים, ורבי נתן להם אוכלים ומשקים, ואח"כ הכניס אותם לחדר, וחזר האיש ובעל אשתו שנית, ומצא דם.
- ב. ומבואר מזה, שסמך רבי על צד זה, שהיא בתולה ולא מצא דם מחמת הבעורת, כדי להתיר להחתן לחזור ולבעול אשתו שנית, ולא חשש רבי שמא זינתה האשה תחת בעלה ונאסרה לו.
- ג. בספר הערות להגרי"ש אלישיב (ד"ה עדיין) העיר, דאם אירי באשת כהן או פחותה מבת ג', למה התיר אותה רבי לבעלה, ולא חשש לאיסור. וכתב, שכפשוטו צ"ל, דאירי דוקא באשת ישראל גדולה מבת ג', שאין בה חשש איסור משום ספק ספיקא, כמבואר לעיל (ט).
- ד. אולם בשו"ע (אהע"ז סי' סח סעי' ה) פסק, שאם בא חתן ואומר שלא מצא דם, בודקין אותה שמא היתה מתענית רעב, ומאכילין ומשקין אותה, עד שתבעל שנית ונראה אם תוציא דם, ע"כ. ולא חילק השו"ע בין אשת ישראל גדולה מבת ג' לבין אשת כהן או פחותה מבת ג', ומשמע שכך הדין בכל אופן. וצ"ע, באשת כהן ובפחותה מבת ג', אמאי מותר לבעול.
- ה. בחידושי הרי"ם (סי' סח ס"ק ט) תירץ, שיש להאשה חזקת הגוף שיש לה דם בתולים, ולא חיישינן שנאבדו הדמים אלא א"כ יש ריעותא בפנינו, שבודאי אין לה דם, אבל אם יש מקום לתלות שאע"פ שלא מצא החתן דם, באמת יש לה עדיין דם, ומה שלא מצא דם הוא מחמת איזו סיבה, תלינן בזה, כדי לאוקמה האשה על חזקתה.

סוגיית הדף

דף י

נאמנות הבעל להפסיד כתובת אשתו

גמרא:

אמר ר' נחמן אמר שמואל משום רשב"א חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולא למנה מנה והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי נאמן א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה

תמצית הסוגיא:

הגמ' מביאה בשם רבי שמעון בן אלעזר, שכתובת אשה היא תקנת חכמים, וחכמים האמינו לבעל שאומר פתח פתוח מצאתי, משום שיש חזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

והעירו הראשונים, שמבואר מסוגיין, שמדין תורה אין שום סברא להאמין להבעל כשהוא טוען שהאשה היא בעולה ולא בתולה, אלא כל הטעם שהבעל נאמן הוא רק משום שכתובה אינו אלא מדרבנן, וחכמים תקנו שיש להאמין להבעל משום הסברא דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

והקשו, אמאי אין להבעל נאמנות גמורה מדאורייתא, שהרי הבעל הוא המוחזק, והאשה היא שרוצה להוציא ממון, והרי בכל התורה כולה הדין הוא שהמוציא ממון מחבירו עליו להביא ראיה. והרמב"ן הקשה עוד, שהבעל כנס אשתו על מנת שהיא בתולה, ונמצא שהכתובה היתה על תנאי שהיא בתולה, וא"כ הדין ראוי להיות כמו כל שטר שנעשה על תנאי, שכדי לגבות החוב צריך התובע להביא ראיה שנתקיים התנאי.

וכתבו הראשונים והאחרונים כמה מהלכים כדי ליישב קושיא זו, ויש בתירוצים אלו כמה יסודות חשובות, כמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

קושיית הראשונים

א. ריטב"א ד"ה חזקה

העיר שמבואר מסוגיין, שאין להבעל נאמנות מדאורייתא לטעון שאשתו בעולה ואין לה כתובה, אלא הטעם שהוא נאמן הוא רק משום דכתובה דרבנן, וחז"ל האמינוהו משום החזקה דאין אדם טורח וכו'. והקשה, אמאי אינו נאמן מדאורייתא, שהרי הוא המוחזק, והמוצא מחבירו עליו הראיה.

ב. רמב"ן ט: ד"ה וקשיא לי

הוסיף על קושיית הריטב"א, שלכאור' האשה היא שצריכה להביא ראיה שהיא בתולה, משום שהכתובה נכתבה על תנאי שהיא בתולה, וא"כ לכאור' הדין הוא כמו בכל שטר שנעשה בתנאי, שמוטל על התובע [האשה] להביא ראיה שנתקיים התנאי.

שלשה תירוצים

ג. רמב"ן שם

תירץ, דכאן מדאורייתא האשה נאמנת לטעון שהיא בתולה ולהוציא ממון הכתובה מהבעל, משום שטענת האשה עדיפא מטענת הבעל, משני טעמים:

א. האשה טוענת בבירור שהיא בתולה, אבל הבעל אינו טוען בבירור שהיא בעולה, שאינו בקי ואפשר שטועה, וגם אולי בעל בהטיה. ב. יש להאשה מיגו, דאי בעי אמרה מוכת עץ אני תחתך.

ד. חי' מהרי"ט ט: ד"ה ועל ענין

תירץ בדרך שני, דכאן אין האשה צריכה להביא ראיה שנתקיים התנאי שהיא בתולה, דהא דצריך התובע להביא ראיה שנתקיים התנאי, היינו דוקא בתנאי שצריך לעשות פעולה כדי לקיימו, אבל בתנאי שמתקיים בשב ואל תעשה, אין התובע צריך להביא ראיה.

ובסוגיין, התנאי שהאשה בתולה מתקיים בשב ואל תעשה, ולכך אם הבעל טוען שאינה בתולה ולא מתקיים התנאי,

עליו להביא ראיה לזה.

[טעם החילוק מובא בסמ"ע (סי' רמה ס"ק כג), דמסתמא מוקמינן שנשאר הדבר כמו שהיה מעיקרא, ומי שטוען שנשתנה הדבר, מוטל עליו להביא ראיה].

ה. שב שמעתתא שמעתתא ב פ"י

תירץ בדרך שלישי, שיש כלל גדול, 'כאן נמצא כאן היה', דהיינו שאם יש דבר שהוא מוחזק אצלנו, ונולד בו ספק, יש להחזיק שנעשה השינוי באותה רשות שבה נולד הספק. ולפיכך בסוגיין, שאנו מוחזקים בהאשה שהיא בתולה, והריעותא על זה נולד לאחר שכבר באה לרשות בעלה, יש להחזיק שנעשתה בעולה כשהיתה ברשות הבעל, ולא קודם לכן, ואם הבעל טוען שהיתה בעולה קודם לכן, עליו להביא ראיה.

ביאור בדברי הרמב"ן

ו. עטרת שמואל ד"ה חכמים תקנו

הקשה על הרמב"ן כמה קושיות. א. אם אנו חוששים שהבעל אינו בקי או שבעל בהטיה, למה תקנו חכמים שהבעל נאמן, הא אפשר שהוא טועה. ב. היאך מועיל מה שיש להאשה מיגו, הא הוי מיגו נגד חזקת ממון.

ותירץ, שיש כאן יסוד גדול, שכיון שאנו רואים בפנינו חוב ברור [הכתובה], אין האשה צריכה להביא ראיה שהיא בתולה ויכולה לגבות החוב, אלא כך הוא הסתמא דמילתא, שיכולה לגבות החוב, ואדרבה, הבעל הוא שצריך ראיה לדבריו שאינה בתולה, או עכ"פ לבא לב"ד עם טענה מעליתא.

ועפ"ז ביאר כוונת הרמב"ן, שטענת הבעל אינה טענה מעליתא, ואינו יכול לפטור עצמו בטענה זו. ומביא הרמב"ן שני טעמים שטענתו אינה נחשבת כטענה מעליתא:

א. משום שיש קצת מקום לומר שאינו יודע בבירור שאינה בתולה, אבל האשה בודאי יודעת אם היא בתולה. ב. משום שיש להאשה מיגו, והמיגו פועל שטענתה נחשבת כטענה יותר חזקה מטענת הבעל.

טעין אלמא קים ליה בפתח פתוח ולא משקר. ודחינן דדילמא לטענת דמים דוקא, פירוש דקים ליה. ורש"י ז"ל פירש דלעולם בפתח פתוח אינו נאמן כיון שאינו עומד להתברר על ידי משמוש והכא מיירי כגון שטוען טענת דמים דיכול להתברר על ידי משמוש. ולא נהירא דהא סתם גליל אין [מ]משמשיין ואף על פי כן יש להם טענת בתולים, והשתא [בגליל] איירינן. ודחייה בעלמא [הוא] אבל הכין הלכתא, דליכא מאן דפליג עליה, דשמאל, ואפילו לפירוש רש"י ז"ל דפליג ר' אלעזר עליה, הלכתא כשמאל דרב נחמן קאי כוותיה דהלכתא כוותיה בדיני:

דף י ע"א

אם כן מה הואילו חכמים בתקנתם. פירוש מה הועילו היכא דליכא דמים, שהרי לא תקנו חכמים להעמיד שושבינן ואם כן שמא יראה ויאבד ויאמר פתח פתוח מצאתי:

חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. פירוש ודוקא מהאי טעמא, הא לאו האי טעמא אע"ג דמסייע ליה חזקה דממונא כיון דרוב נשים בתולות (נינהו) [נשאות] ומסייע לה חזקה דגופה ההוא עדיפא מחזקה דממונא, אבל השתא דמסייע ליה תרי חזקי חזקה דממונא וחזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה איהו נאמן, ודוקא לעיקר כתובה אבל בתוספת אינו נאמן, והכי מוכחא מאי דאמרינן חכמים תקנו לכתולה והם האמינוהו, הא במה שלא תקנו הם אינו נאמן. והא דאמרינן בפרק אף על פי (לקמן ג"ד ע"ב) תנאי כתובה ככתובה דמי, אינו כלל לכל מקום אלא לדברים המנויים שם כדפירש ר"ח ז"ל שם וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' אישות ה"טז):

הואיל ותקנת חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית. פירוש שאילו היתה מן התורה כיון דיליף לה ממורה הבתולות היה דינה לגבות מן העידית כאונס ומפתה (לא) כיון דמהתם ילפינן לכתובה, אבל השתא דליכא אלא מדרבנן דיה שתגבה מן הזיבורית [כבעל חוב] לדין תורה. ואע"ג דתקינן רבנן לבעל חוב בכינונית, התם הוא כדי שלא תנעול דלת בפני לווין, והכא ליכא נעילת דלת דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא, וכן הלכה. מיהו [ה"מ בשכתב] מן הסתם, אבל עכשיו שנהגו לכתוב שתגבה לכתובה משפר ארג נכסין תנאי ממון הוא וקיים:

רשב"ג אומר נותן לה מעות קפוטקיא. הקשה ר"י ז"ל כיון דסבר דכתובה דאורייתא מאתים בעי למיתן לה כאונס ומפתה, ואם כן מה לי מעות קפוטקיא או מעות של ארץ ישראל. ותירץ דאפילו הכי מעות קפוטקיא עדיף טפי בכל מקום. והנכון דאפילו לרשב"ג אין לה אלא מאתים של מדינה שלא אמר הכתוב חמשים כסף צורי אלא לאונס ומפתה דוקא. אבל משום דאפקיה רחמנא בלשון מוהר יליף מינה רשב"ג דיש לבתולה מוהר מן התורה, אבל אין לה קצבה מן התורה אלא כפי מה שירצו או כפי מה שיסכימו חכמים. תדע דלא אשכחן שום תנא דלימא אפילו לרשב"ג דכתובת אשה מאתים צורי.

והכי ודאי מוכח לישנא דאמר רשב"ג מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, כלומר מצאו סמך לתקן לה שום כתובה מן התורה ופסקו (התם) [הם] שתהא מאתים כסף של מדינה. וכן פירש (הרמב"ם) [הרמב"ן] ז"ל (לקמן ק"י ע"ב).

ופסק ר"ת ז"ל הלכתא כרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא, דכיון ששנינו (לקמן ק' ע"ב) במשנת נשא בקפוטקיא כמותו הא קיימא לן (לקמן ע"ז ע"א) דבכל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה. ומפני זה נהגו במקצת מקומות לכתוב בנוסח הכתובה כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא, (ולפרש"י) [ולפר"י] ז"ל חייב לתתם לה מכסף צורי כאונס ומפתה. ואין זה נכון דסוגיין בכלא תלמודא כתובה מדרבנן, ורב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני הכי סבירא ליה, וההוא כללא דרשב"ג לאו דוקא הוא ואמוראי פליגי ביה בפרק המדיר (לקמן ע"ז ע"א), ועוד שלא נאמרו הכללות במקום שחולקים סוגיית האמוראים [נ"א: התלמוד], וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"י מהל' אישות ה"ז) והגאונים כולם ז"ל, הילכך ראוי לכתוב בנוסח הכתובה דחזו ליכי מדרבנן אי נמי דחזו ליכי בלחוד, ואם כתב דחזו ליכי מדאורייתא אפשר לומר דלית לה כתובה כלל ואסור להשהותה. והחכם ה"ר פנחס הלוי ז"ל כתב כי מסתמא לא נתכוון להשהותה בלא כתובה אלא ליפות את כחה קאמר, שתגבה ממנו כסף זוזי מאתן דחזו לה מדאורייתא כדין אונס ומפתה דהיינו מאתים זוז ומן העידית:

אסבוחו כופרי מברכתא חביטא ליה. פירש רש"י ז"ל דבניחותא קאמר לה. והקשו עליו בתוס' דאם כן היא הנותנת שיהא נאמן שהרי הוא בקי בבעילה. לכך פירשו דהשתא ס"ד דבתמיה קאמר אסבוחו כופרי על שהוציא שם רע וכי מברכתא חביטא ליה, ולהכי פרכינן דהא רב נחמן הוא דאמר מהימן, ומשני דבניחותא קאמר ומהימן ומסבינן ליה כופרי. ורב אחאי משני דבבבוחור אינו נאמן ומסבינן ליה כופרי ובנשוי מהימן ולא מסבינן ליה כופרי, ורב אחאי לפרש"י (ב) בא (וכן פירש רש"י ז"ל). ויש לפרש עוד (דכי) [דהכי] פרכינן והא ר"ג אמר מהימן להדיא ולא הזכיר כופרי כדקאמר הכא על ידי מעשה, ובא רב אחאי ופירש דבבבוחור הוא דמסבינן ליה כופרי בלחוד, [וכן פרש"י ז"ל]. ואינו מחוור, דלפום הא כי פרכינן מדרב נחמן דלעיל, עיקר הקושיא חסר מן הספר. ואם תאמר ולכולהו פירושי אי מסבת ליה כופרי אתה נועל פיו שלא יאמר כן ושמא יקיימנה באיסור. ויש לומר דקים להו לרבנן דכל היכא דקים ליה בפתח פתוח משום כופרי לא מימנע מלמטען, ובטענת דמים פשיטא דליכא כופרי:

ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל ואמר פתח פתוח מצאתי אמר ליה רבן גמליאל שמא חפית. יש לפרש דמיירי בהנהו דהוו בני תרי ספיקי דלא מתסרא עליה, ואפילו הכי רצה להפיס דעתו בדברים של טעם. אי נמי אפילו היכא

(א) כדאיתא ב"ק ה' ע"א:
(ב) נדצ"ל לחלוק בא:

מנת לכונסה וימצאנה בתולה, וכיון שכן עליה להביא ראיה שנתקיים התנאי, אטו מאן דמפיק שטרא דתנאי⁵³ לא אמרינן ליה קיים תנאיך ושטריך וחות לדינא, ומה טעם אמרו הם האמינוהו, דאלמא אי דאורייתא לא מהימן וכדפרש"י⁵⁴. ותו דקאמר גאון⁵⁵, דלענין תוספת כיון דאיהו כתב לה מדיליה לא האמינוהו חז"ל ולא מהימן, אמאי לא. ואיכא למימר, כי איצטריך להאי טעמא הני מילי בבריא ובריא, כגון דאמרה בתולה שלימה נבעלתי, דמדינא איהו מהימנא, דלדידיה איכא למימר שמא הטה או לא קים ליה שפיר, ועוד דאיכא גבה מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך דלא מצי מכחיש לה, הילכך איהי מהימנא מדינא, אלא שהם האמינוהו. וי"ל⁵⁶ דהכא כיון דרוכ נשים בתולות נשאות, ואיכא נמי חזקה דגופה, הולכין אחר רוב ואחר חזקה, והכי איתמר בירושלמי בפ"ב⁵⁷, אלא דרבנן המנוה הואיל וקאמר בריא לי⁵⁸.

והני מילי בטוען מיד פתח פתוח מצאתי, אבל לא בטוען אחר זמן, ולא באומר לאשתו שזנתה⁵⁹, שבודאי אינו נאמן, אלא ככל הטוען לחבירו פרעתוך ויש לו שטר שגובה ולא כל הימנו, וכן בשאר כל הטענות הגורמות להפסידה כתובתה. והיינו דאמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, כלומר כיון שמיד בא עליה והוא טוען כך נאמן, שאין אדם עשוי לטרוח בסעודה ולהוציא לעז על אשתו ומפסיד

מוכת עץ אף ר' מאיר מודה, אם בשנכנסה בחזקת מוכת עץ ניכר הוא. פי' מה ספק נולד לו לבעל, ואם טוען טענת בריא איהו מהימן. ומהדרי⁴⁹, אפתח⁵⁰ פתוח בין בעץ בין באדם, פי' ולפיכך הוא חושש שמא דרוסת איש היא. ר' הונא בשם ר' זעירא לא אמר כן, אלא היא אומרת מוכת עץ אני וכן אתנית עמך, והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את ולא אתנית עמי כלום. פי' ר' הונא סבר שאם כנסה בחזקת מוכת עץ, לא אמר ר' יהושע בדין⁵¹ אינה נאמנת, דמאי קא טעין בעל, היא אמרה פתח פתוח והוא אומר פתח פתוח, וכיון דלא אתרע לה חזקתה ודאי נאמנת, ככל שאר האלמנות שאינו יכול לומר שמא זיננו. אלא הכא במאי עסקינן שהיא אומרת בחזקת מוכת עץ כנסתני, והוא אומר מעולם לא התנית עמי כלום ובחזקת בתולה כנסתך, ומפני כך אני חושד שמא דרוסת איש את, ואע"ג דבריא ובריא הוא, שאם לא התנית עמו אפילו מוכת עץ היא הפסידה כתובתה לגמרי, אפילו הכי מהימנא ואוקמה אחזקת דגופה. ולא מחזור, דלא הוה ליה למימר דרוסת איש את, אלא לומר לא אתנית עמי כלום. מכל מקום גמרא דילן לא אזלא בהך טעמא⁵².

וקשיא לי כיון דאוקימנא להא דשמואל בדלא טענה איהי, אי נמי בבריא ובריא, פשיטא דאיהו מהימן, ואפילו סבירא לן נמי כתובת אשה מן התורה, שהרי לא כתב לה אלא על

וכן מובא בכל הראשונים. וכ"כ הרמב"ם בפ"א אישות ה"טז שכן הורו כל הגאונים, ועיין אוצה"ג תשובות עמ' 36. 56. נראה שצ"ל: ועוד י"ל. וברשב"א: אי נמי. 57. ה"א; ט, א. 58. כ"כ הרשב"א בשם רבינו שני התירושים. וברא"ה כתב שהעיקר כתירוץ שני. וכ"כ בח"י קרשקש. וכן בשיטה להר"ן כתב התירוץ השני בשם רבינו. וכ"כ הריטב"א מבלי שהקשה הקושיא. ועיין בר"ן שתירץ באופן אחר דאם אתה אומר נאמן תהא בעיניו קלה להוציאה. ועיין מש"כ בזה המאירי בעמ' 44. 59. ברשב"א כתב: אבל לאחר זמן הו"ל כמוציא לעז על אשתו שזינתה, ואולי גם כאן יש להגיה: אלא כאומר לאשתו שזינתה. ועיין ברא"ה, קרשקש ושיטה להר"ן.

49. בשטמ"ק: ומהדרינן. ועיין בפ"מ ובקרבן העדה שפירשו שמלים אלו הם המשך הקושיא. ורבינו פירש שהמקשה סבר שיש הבדל בין מ"ע ופ"פ והמתוך תירץ לו שאין הבדל ביניהם, ומכאן הוכיח רבינו כמש"כ בתחלת הדיבור, שמ"ע פתחה פתוח. 50. לפנינו: בפתח. ובשטמ"ק: פתח. 51. בשטמ"ק: בזו. 52. בשטמ"ק הוסיף כאן: ויען כי ערבים עלי דבריו ז"ל, חזרתי וכתבתי כל לשונו הגם כי רוב לשונו כלול בלשון הרשב"א ז"ל והריטב"א ז"ל דכתבנא לעיל בריש שמעתי. אך דברי הירושלמי אלו שבדיבור זה וביאורם ליתא בראשונים אלו. 53. בשטמ"ק: בתנאי. 54. לקמן י, א ד"ה חכמים תקנו. 55. מובא ברי"ף סי' קעז; ג, ב. וברי"ף שם מסיק וטעמא דמסתבר הוא.

ועל עיני קושי[ת] הרמב"ן, יש לי לתרץ דהא דאמר ליה לבעל תנאה קיים תנאך וחות לדינא, לאו אכל מילי הוא, אלא בתנאי שהוא מתקיים בקום עשה אמרינן ליה אייתי ראייה שקיימת תנאך במעשה כדכתב הר"ן ז"ל בפרק מי שאלחו [גיטין לה, ב ד"ה והמחור], אבל זו סתמא אחזקה וארוז נשים בתולות הם, והנא להוציאה מחזקה זו עליו להביא ראייה, כל שכן שכבר נתחייב בשעת אירוסין ונא עכשיו להפטר בטענה שלא מנאה בתולה, לא כל הימנו להפקיע חיובו דהך, כי היכי דלא מצי למטען טענת פירעון או מחילה¹⁹.

ואדא דאמר גאון ז"ל²⁰ דלענין תוספות לא מהימן, הגיה רש"ם [הוצא במדרי סי' קלה] קל וחומר הדברים ומה דתקיני ליה רבנן אמרינן חזקה אין אדם טורח וכו' דתקיין איהו לנפשיה לא כל שכן. ואיכא למפרך דמיה שכתב לה איכא שעבודא דאורייתא דאיהו שעבד נפשיה, ואם עיקר כתובה היא דאורייתא לא הוה נאמן כדמוכח בגמרא. וקשה לא יהא תוספת מרובה על העיקר, דאין סהדי שלא הוסיף לה אלא שיהיה הדין חמור מן העיקר, מדע דהא ריש פרק אע"פ [לקמן נה, ב] אמרינן תנאי כתובה ככתובה לכמה מילי ומיינייהו לגבות מן הקרקע אפילו מיניה, ואילו הוי תוספת כשאר חוב בעלמא גבי אפילו גלימא דאכתפי, ולענין זכורית נמי אמרינן שדינו כעיקר ולא כשאר בעל חוב בציונית²¹.

ועוד הקשה הרא"ש ז"ל [סי' יח] דמסבירא כי היכי דאמרינן לענין מנה ומאחיס אס היה שונאה היה מגרשה ולא היה טורח בסעודה, גם לענין תוספת שאינו מוסיף לה אלא בשעת החופה, היאך נאמר ששעת חופה כתב לה ולמחר נתחרט (ונתרשה) [וגירשה].

ודא דקאמר הרא"ש ז"ל שאינו מוסיף לה אלא בשעת החופה, לאו דוקא, דהא איפשר (שנאסר) [שמסר] לה בשעת אירוסין, אלא הכי קאמר שלא זכתה בזהו תוספת אלא בשעת החופה, כדתנן בריש פרק אע"פ [שם] נת[א]רמלה או נתגרשה מן הנישואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאחיס ואלמנה מנה, דק"ל כר' אלעזר בן עזריה שלא כתב לה אלא על מנת לכנסה, ואם נתחרט קודם כניסה היה יכול לגרשה במנה ומאחיס, הילכך אין לחוש שנתחרט בזמן מועט כזה²².

וגראה שאם שיערו חכמים טורח הסעודה, לא שיערו אלא כנגד מנה ומאחיס שיאל שזרו בהפסדו, שכן טורח הכתולה כפלים משל אלמנה, אבל אין הטורח כנגד התוספת, שאם הוסיף לה מנה מנה ונתחרט לא יחוש על הטורח המועט.

[דף י' ע"א] **ודא** דאמרו חכמים תקנו לכתובה ק"ק ואלאמנה מנה. שמעין מינה דכתובה דרבנן, ומימה על מה שנהגו באשכנז ובצרפת ובקושטניניא לכתוב ככתובה דחווי ליהי מדאורייתא. ואומר רבינו חס [תוד"ה אמר רב נחמן] דסמכינן ארשב"ג דבשלהי מכליתין [קי, ב] ס"ל כתובה דאורייתא, והא דאמר רב נחמן הכא חכמים תקנו וכו', אע"ג דק"ל כר' נחמן דדיני, בזה לית הלכתא כוותיה, דאשכחן רב אשי דהוא בתרא דלא ס"ל כוותיה, דמתרץ לקמן [יב, א] דכל שלא משמש אינו יכול לטעון טענת בתולים, כך כתב הרא"ש [סי' יט] לשיטת רבינו חס.

וקשה שרבינו חס עלמו פירש החס [הוצא ברא"ש סי' כה] דמצי סבר חזקה דאין אדם טורח, אלא כיון שנהגו למשמש ונשתנה המנהג אנו תולין שמחמתו נשתנה ורמאי הוא.

וי"ש מפרשים זו שנהגו לכתוב דחווי ליהי מדאורייתא אזוי קאי, שמשקלם כמו שאמור בתורה במנה לורי, וכתב הרא"ש [סי' יט] ודברים של טעם הם והכותב דחווי ליה לא מפסיד כלום שמכל מקום גובה בשל תורה במנה לורי אע"ג דכתובה מדרבנן, שלא כתובהו אלא לפרש ואם לא פירש לא הפסיד, מכל מקום היכא דכתוב (היה) [היא] בזה משמי כחות, אס איח לה כתובה מדאורייתא תטול, ואי כתובה דרבנן הרי נתחייב לה במנה לורי כשל תורה, ובענין גביית האלמנה עיקר כתובה זו נמצא מחלוקת בין האחרונים ז"ל.

[כתב הר"ן [ג, א ד"ה גרסי] צפיק]] גרסינן באלו נערות [לקמן לה, א] וכו' עד אס דקטעיין טענת פתח פתוח הכי נמי כו', נמצא שהבתולות הבוגרות יש מהם שיש להן דמים ויש שאין להן דמים. זו היא גרסת הרב אלפסי ז"ל [ג, א], וכך היא גרסת רבינו חננאל ז"ל. ורש"י [לקמן לה, ב ד"ה ה"ג אי דקא טעין] גריס אי דקטעיין טענת דמים הכי נמי, וכך היא גרסת הרמב"ם [פי"א מאישות ה"ג], ובהא הכריע הרמב"ן ז"ל [ח"י לקמן לה, ב ד"ה ופ"א] והביא ראייה מהירושלמי וצפיקין ה"א שאמר בוגרת כחביות פתוחה.

19. עיין בית מאיר אה"ע סי' סח ס"ה, שתמה ע"ד רבינו.
 20. דברי הגאון הובאו ברי"ף ג, ב, ובשלמותן בתשובות הגאונים - שערי צדק ח"ד שער ד סי' ל (עמ' קלה במהדורת י"ם תשכ"ו) בשם רב האי גאון.
 21. עיין חידושי הרי"ם אה"ע סי' סח ס"ק כג ד"ה עוד הקשה, שתירץ הקושיא.
 22. עיין חידושי הרי"ם שם ד"ה שוב ראיתי, שדחה דברי רבינו.

מבית אביה דתו חזקת הגוף ליכא, דהא כל שהמומין ישנים דליכא למימר להגביל זמן מתי, תו ליכא חזקה לומר השתא הוא, ואם כן לרבי אלעזר ניחא דקאמר כרבן גמליאל דהוא משום חזקה, ובמומין ישנים ליכא חזקה, ולרבא נמי כיון דליכא חזקת הגוף תו ליכא חזקה במקום תרתי וליכא אלא חזקה דאין אדם שותה נגד חזקת ממון. ואם היו מומין ישנים ולא ניכר שהם מבית אביה אמרינן כל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, ואפילו במומין ישנים דליכא חזקת הגוף, ומשום דאין מחזיקין מרשות לרשות, וכמו שכתב הרשב"א. אבל במומין ישנים שניכר שהם מבית אביה תו ליכא חזקת הגוף, והך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו לא שייך באירוסין, ומשום הכי לרבי אלעזר ולרבא ניחא. אבל לרב אשי דקאמר סיפא מנה לי בידך ורישא מנה לאבא, ועל כרחך אינו משום חזקה, דודאי מהני חזקת האם לגבי בת והוא הדין חזקת הבת לאב. אלא על כרחך משום דברישא הממון לאביה ורשותא רידיה איתרע כיון דלכמה דברים עדיין ברשות האב תו לית בה הך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו, אבל בסיפא דהממון לעצמה ומשום הכי אפילו מייתי בעל ראייה דמשנתארסה נולדו בה המומין, כיון דאינו לאב ורשותא רידיה מעולם לא איתרע וכמו שביארנו היטב בפרק ה', אמרינן ביה הך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה. ואם כן אפילו במומין ישנים שראויין לבא מבית אביה דליכא חזקת הגוף אמרינן ביה כל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, דזה אינו מטעם חזקה אלא משום דאין מחזיקין מרשות זה לרשות אחר, וכמו שביארנו היטב בפ"ד ופ"ה ע"ש היטב. ומשום הכי דוקא לרב אשי הוא דאקשי, ודוק ונכון הוא.

פרק י

גריסינן בכתובות פרק קמא (דף י"א ע"א) איתמר אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר חכמים תקנו להם לבנות ישראל לכתולה מאתים ולא למנה מנה והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי נאמן. א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם. אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

והקשה הרמב"ן דגם אם כתובה דאורייתא, למה לא יהיה נאמן. אטו מאן דמפיק שטרא בתנאי מי לא אמרינן ליה זיל קיים תנאך. והכי נמי כיון שהוא אומר שמצאה בעולה למה לא יהיה נאמן אפילו בלא טעמא דאין אדם טורח בסעודה. וכן הקשה הרא"ה.

ובתום שם ד"ה חזקה זו"ל תימה תינה באשת כהן או בפחותה מבת שלש דמיתסרא עליה,

הלכך כיון דמפסידה נאמן. ולמ"ד נמי לקמן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובה כלל, ניחא דהשתא נמי מפסידה שהרי מקח טעות הוא. אבל למ"ד יש לה כתובה מנה לא מפסיד מידי אלא שבא להפסידה מכתובתה מנה אבל הסעודה לא מפסיד, ואמאי מהימן עכ"ל. תו הקשו בתוספות (שם ד"ה אמר ר"נ) דמשמע מכאן דכתובה דרבנן, ואנו נהיגין לכתוב בכתובה כסף זווי דחזוי ליכי מדאורייתא. וע"ש שהעלו דלמאן דאמר כתובה דאורייתא אינו נאמן לומר פתח פתוח. והוא נגד פסק דידן דסבירא לן כתובה דאורייתא (אה"ע סי' ס"ו סעיף ו'), וקיי"ל נמי (שם סי' ס"ח סעיף ו') דאומר פתח פתוח נאמן. ועיין ב"ש (באה"ע סי' ס"ו ס"ק י"ד) מש"כ בזה.

וליישב כל זה דע דכתבו הרא"ש והר"ן דמימרא זו דרב נחמן דהאומר פתח פתוח נאמן מיירי בשותקת או במכחישתו ואומרת בתולה הייתי, אבל באומרת משארסתני נאנסתי קיימא לן כרבן גמליאל דאמר נאמנת, אבל במכחישתו או בשותקת ליכא ברי ושמא אלא ברי וברי ועיי"ש. והא דלא מהימנא במכחישתו ואומרת בתולה הייתי, במגו דאי בעי אמרה משארסתני נאנסתי. כבר כתבו תוספות שם (ט' ע"ב בד"ה לא) דהוי ליה מגו להוציא. ובר"ן כתב משום דהוי ליה מגו במקום חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה וע"ש.

ואיכא למידק לפי מה שמבואר בש"ס דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, ובטבח שנמצאת טריפה צריך הלוקח להביא ראיה, ובלא ראיה צריך ליתן דמי המקח, ומהני אפילו בשמא ושמא ואין צריך המוכר טענת ברי, וכמבואר אצלינו בפרקים הקודמים. וכן כתבו תוספות בפרק אלו נערו (כתובות דף ל"ו ע"א) בד"ה החרשת והשוטה אין להן טענת בתולים, ומוקי לה כרבן גמליאל, פירש רש"י דאי הוה פקחת [לטעון] הוה טענה משארסתני נאנסתי, וקשה לר"י היכי טענינן לה הכי מספק לאפוקי ממונא כיון דאינה לא טענה. ומיהו מביא ר"י ראייה לפירוש הקונטרס דאמרינן בפרק המדיר (דף ע"ו ע"ב) לא הוגלד פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה, ומפרש דאפילו לא יהיב טבח דמי צריך לשלם דמים עד שיביא ראיה שברשות מוכר נטרפה עכ"ל וע"ש. וכיון דאפילו בשמא ושמא ואין בו טענת ברי נמי צריך ליתן דמים, ומשום האי כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, ואם כן אפילו בשותקת ובמכחישתו דליכא טענת ברי ושמא, כיון דנגד ברי רידיה שאומרת בתולה הייתי הוא נמי טוען ברי, אכתי נימא שזינתה תחתיו אחר הנישואין מהך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו. דודאי אי

אמנם בריב"ש (סימן שע"ג) כתב על דברי התוספות הנזכר ז"ל, ונראה לי הטעם דכל שנולד הספק ברשותו לגריעותא כמו בהך דשמואל יש לנו לומר שעל בעל הפרה שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה, לפי שמפני ספק זה הוא בא לבטל קנין שהיינו מוחזקים בקיומו, וכיון שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה. אבל בהאי דהתם אין הקנין מתבטל מפני הספק, שאין דנין אלא על הולד, ומפני זה אין הולכין אחר מי שנולד הספק ברשותו אלא אחר המוציא מחבירו עליו הראיה. זהו מה שנראה לי בביאור לשון התוספות ובכוונתם עכ"ל.

ובן נראה מדברי תוספות חולין (דף נ"א ע"א) ד"ה המוציא מחבירו עליו הראיה ז"ל, פירוש על הלוקח להביא ראיה שברשות מוכר נטרפה כו', והקשה הר"ר יו"ט דבנדה פרק הרואה (דף נ"ח ע"א) תניא בדקה עצמה וחלוקה והשאלה לחברתה, היא טהורה וחברתה תולה [בה], ומפרש רב ששת דלענין דינא תנן דלא מחייבא חברתה לכבס הבגד. ואמאי לא אמרינן כאן נמצא וכאן היה כמו גבי בהמה דהכא וגבי מומין דסוף המדיר. וי"ל דלא דמי, דודאי כדי לקיים המכר (ובקידושין) [או הקידושין] סברא הוא דאמרינן הכי שאומר המוכר ללוקח קח פרתך שברשותך נטרפה, והאב אומר לבעל קח אשתך שברשותך נולד המום, ואין לנו לבטל המעשה הזה. אבל גבי חלוקה ליכא למימר הכי עכ"ל. ומבואר דלא אמרו האי כלל דכל שנולד הספק ברשותו אלא שלא לבטל הקנין והמעשה, ומשום הכי במחליף פרה בחמור אע"ג שאנו באין לבטל מכירת הולד, מ"מ אין הביטול בעיקר הקנין אלא בולד, תו לא שייך האי דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, וכמו שכתב הריב"ש. וע"ש בריב"ש סימן הנזכר כמה שכתב בכוונת התוספות, כתב שם להרב ר' חסדאי ז"ל, ואם כוונתי אל האמת ימין שכלך תסעדני ואם יש מילין השיבני ודעת תבונה הודיעני עכ"ל. ובודאי כיוון לאמת כמו שמבואר גם כן בתוספות חולין הנזכר דלא אמרו האי כלל דכל שנולד הספק ברשותו אלא שלא לבטל המקח.

ולפי זה למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה ולהפסידה ממנה שפיר יכול להפסידה מהך ספיקא דאימר לאו תחתיו ולית לה אלא מנה, ואם כן אע"ג דכתובה מן התורה, מצי אמר קיים תנאך והיינו ברי שאת בתולה וכקושיית הרמב"ן והרא"ה, ואי משום דלא מצי למימר לאו תחתיו ומשום דכל שנולד הספק ברשותו, (ד)הא למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה לאו מקח טעות הוא, והיכא דלא מבטל המקח לא אמרינן האי כלל.

אמרינן טעמא משום ברי ושמא, ובשותקת או במכחישתו ליכא טענת ברי ושמא. אבל משום הך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו דאנן הוא דנקטינן הכא הך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, ואע"ג דאיהי לא טענה, אנן נימא הכי דתחתיו זינתה ואין מחזיקין מרשות לרשות. ואין לומר אילו תחתיו זינתה היתה טוענת, דהא כבר כתבו התוספות פרק קמא דכתובות (דף ט' ע"א ד"ה ואב"א) בהא דלא עבדינן ספק ספיקא ספק מוכת עץ, ותירצו שאם היתה מוכת עץ היתה טוענת לפי שאין גנאי לה ע"ש. ומבואר דבזנות כיון דגנאי לה אינה טוענת, ומשום הכי מצינו למימר כך שזינתה, ואם כן נימא תחתיו זינתה ואפילו ליכא ברי ושמא.

אמנם נראה כיון דאפילו בפחותה מג' שנים דודאי תחתיו זינתה, אפילו הכי מפסדת כתובתה באומר פתח פתוח ושותקת או מכחישתו, ומשום דאימר ברצון זינתה. ולא אמר רבן גמליאל משארסתני נאנסתי נאמנת אלא משום דאיהי טוענת ברי והוי ליה ברי ושמא, ובספק איני יודע אם החזרתיו מהני ליה ברי ושמא כמו שכתב מוהרי"ט בחידושי פרק קמא דכתובות (דף י"ב ע"ב) בהא דאמרו שם עד כאן לא קאמר רבן גמליאל אלא משום חזקה דגופא, והקשה אכתי אימר ברצון, וכתב משום דרצון הוי ליה כאיני יודע אם פרעתך כיון דודאי נתחייב ובספק פרעון ברי ושמא ברי עדיף וע"ש. וא"כ הכא במכחישתו או בשותקת דליכא ברי ושמא, אם כן נהי דנימא תחתיו זינתה ומשום הך כללא דכל מי שנולד הספק ברשותו, אכתי אימר ברצון, דאפילו באיני יודע אם החזרתיו בעינן ברי ושמא, ודוק.

וניחא בזה ליישב קושיית הרמב"ן והרא"ה, דהא אפילו כתובה דאורייתא אמרינן ליה זיל קיים תנאך. דכיון דמצד ספיקא דלא תחתיו אינה מפסדת כתובתה דהא אמרינן כל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה, ואם כן ודאי תחתיו היה, אלא דאמרינן אימר ברצון, ואם כן כיון שנתקיים התנאי אינו נאמן לומר שזינתה ברצון, ומשום הכי צריך לטעמא דהם אמרו והם האמינוהו, ודוק.

והנה בתוספות בסוגיין (כתובות דף ע"ו ע"ב) ד"ה כל שנולד ספק ברשותו עליו הראיה ז"ל, ואם תאמר הא דפריך בפרק השואל גבי מחליף פרה בחמור וילדה ונחזי ברשותא דמאן קיימא ולהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה ומשני כגון דקיימא באגם, ואמאי הא אחר שמשך בעל הפרה את החמור נולד הספק. וצריך לחלק בין ספק שנולד לטיבותא כי התם לספק שנולד לגריעותא כי הכא. עכ"ל התוספות.

סוגיית הדף

עד

עמרת

פרק בתולה נשאת

שמואל

חכמים תיקנו וכו' והם האמינוהו
שאם אמר פ"פ נאמן
ופרש"י כלומר אי הואי כתובה דאורייתא
וכו', ומבואר דמדינא אינו נאמן
אלא משום דכתובה דרבנן, וכמדויק בלשון
הגמ' "הם תיקנו והם האמינוהו", וכן
הביאו הרי"ף והרא"ש מהגאונים שאינו
נאמן אללא לעיקר הכתובה אבל להתוספת
שכתב לה אינו נאמן דמוקמינן לה אדינא
עי"ש.

ועי' צראשונים שהק' אמאי אינו נאמן גם
לכתובה דאורייתא והא קי"ל
הממע"ה, עי' צרע"א שהעתיק קושית
הראשונים כהאי לישנא, וכ"ה להדיא
ברא"ה, ועד"ז בריטב"א שהק' למה לן
טעמא דחזקה תיפו"ל דנאמן משום
דמסייע ליה חזקה דממונא. אמנס ברמב"ן
העמיד הקושית בלשון אחרת "והא פשיטא
דאיהו מהימן וכו' אטו מאן דמפיק שטרא
וכו', (ו"ב למה לא הק' בפשיטות מדין
הממע"ה).

ותי' הרמב"ן "דאיכא למימר דאינטריך
לה"ט צברי וצרי וכו' דלדידיה איכא
למימר דלא קים ליה שפיר, ועוד דאיכא
גצה מיגו וכו'", ודברי הרמב"ן ז"ב, חדא
מה מהני מה דאפשר לא קים ליה והא
מ"מ הממע"ה. ועוד ז"ב דאם יש ספק
דלא קים ליה א"כ למה תיקנו שיהיה נאמן
בכתובה דרבנן. ועוד ז"ב מש"כ דלגצה
איכא מיגו וכו', והא הוי מיגו נגד חזקה
וכמש"כ הרמב"ן לעיל מיניה.

והנראה ציריון של הדברים, ציטודו
בזאת ליעקב, בהקדס דברי
הר"י מגא"ש (הוצא בשמ"ק סוף פירקין)
ו"ל, "כגון שמי שטען על אשתו שזינתה
ברצון ורוצה להפסידה כתובתה הא ודאי
כיון דנקיטה לה כתובה בידה לאו כל
כמיניה דקא מפסיד לה בלא ראייה",
וציאר הדברים הוא, דכמו בהלוואה כיון
דיש חוב צרור לפנינו אין הלואה יכול לפטור
עצמו אללא בטענה צרורה כגון טענת
פרעתי שהחוב עומד לפרעון אבל לא טענת
מחלת לי, ה"נ צנידון דידן כיון דאנו רואים
לפנינו חיוב צרור של כתובה, הרי כן הוא
הסתמא דמילתא שנשאת בתולה ודיינינן
דחוב הכתובה חוב צרור הוא, ולפיכך אין
האשה צריכה להביא ראייה שהיתה בתולה
וכ"ש שלא זינתה ברצון, אללא אדרבה על
הבעל להביא ראייה שלא היתה בתולה או
שזינתה ברצון. אולם מנד שני כשם
שבהלוואה יש לו זכות לפטור עצמו בטענה
מעלייתא וכגון טענת פרעתי, ה"נ הכא
בטענת בתולים אפשר לדון שיהא הבעל
נאמן מדינא משום דין טענה, אללא דבזה
בעינן שיהיה טענה מעלייתא שראוייה
ומסתברת לקבלה, וכטענת פרעתי בחוב.

ומעתה א"ש דברי הרמב"ן, דמעיקרא
דדינא הרי איכא חוב צרור
לפנינו וליכא מקום להסתפק כלל, ורק
דמהניא טענתו לעשות ריעותא בהשטר
שצריכים לצררו, וע"ז כתב הרמב"ן די

להאשה טענה לסלק הריעותה שנעשה ע"י טענתו, והוא מתרי טעמי, חדא דכיון "דלא קים ליה שפיר" הרי טענתה עדיפא לטענתו וליכא ריעותא דספק כלל, ב' דטענתה יש לה עדיפותא משום "דליכא גבה מיגו", כלומר לא משום הצירור שבדין מיגו אלא שהוא טעם לומר דטענתה עדיפא מטענתו וליכא להסתפק כלל, וזהו שמסיים הרמב"ן "הילכך איהי מהימנא מדינא" פ"י דהוה חוב צרור לפנינו וליכא להסתפק כלל.

והא דבכתובה דרבנן נאמן, כתב הרמב"ן "אלא שהם האמינוהו", וציאר הברכ"ש דהכוונה דהוא מדין נאמנות, והיינו דר"ג מחדש לן דמחמת חזקה זו "האמינוהו" לטעון פ"פ, והיינו דאינו דין טענה לעורר ספיקות לגרום דינא דהממע"ה, אלא הוא דין נאמנות, ומאחר שהוא מדין נאמנות, הרי שוב אין כאן חסרון של טענה שאינה צרורה, דכד אית ליה נאמנות צריך להאמין לו משום שאומר שקים ליה שפיר, וס"ל להגמ' דנאמנות זו אינה אלא מדרבנן ול"מ אלא לכתובה דרבנן.

ונראה ראייה לדברי הברכ"ש (דהוא דין נאמנות) מדברי התוס' רי"ד, דיעו' צמורי"ד שהביא מהבה"ג "דאי עביד סעודה רבתא דינא הוא דשקיל ההולאות מטעם החזקה, ואינו נ"ל וכו'", ולכאורה מדנחלקו אי מהניא החזקה להוציא

ממון, מוכח דהוי דין נאמנות, ולפיכך מהני אף להוציא ממון.

ובעיקר קושית הרמב"ן אטו מאן דמפיק שטרא וכו', עי' במהרי"ט שתי' דליחא להך מילתא אלא בתנאי המתקיים בקו"ע, אבל בתנאי דהכא שלא תהיה בעולה כיון דסתמא דמילתא שהיא צחולה הרי הבא להוציא מהך סתמא עליו להביא ראיה, עי' צבי"מ (סי' ס"ח סעי' ה') מש"כ בזה.

ונראה דדברי המהרי"ט מתבארים אף בלא החילוק בין תנאי דקו"ע לשוא"ת, אלא כיון דסתמא דמילתא שנתקיים התנאי, ומעתה הו"ל הטוען כנגד הך סתמא כמאן דמפיק שטר מחוקתיה שעליו הראיה.

ונראה דמדברי הרמב"ם מבואר להדיא כהמהרי"ט, דיעו' צרמב"ם (פי"א הט"ז) וז"ל "הורו הגאונים וכו' אלא"כ נודע בראיה צרורה שהיתה בעולה וכו'", ולכאורה הדברים מתמיהים וכי הבעל שהוא המוחזק צריך להביא הראיה, וע"כ כהמהרי"ט דהסתמא דמילתא הוא שהיא צחולה ועל הבעל שטוען כנגדה עליו הראיה. וכן מדויק שם בהלכה י"ד שכתב "ועליה להביא ראיה ולא האיש", והיינו דאין החזקה פועלת דין נאמנות, אלא שכל דינה וכל כוחה לאשוויי טענה מעלייתא ומתוך כך חל דינא ד"עליה להביא ראיה לא על האיש" ודו"ק.

הלכות הדרף

דרף

אם פסיק רישא דלא ניהא ליה אסור או מותר

מראי מקומות

א. תוס' ד"ה אמר	ו. שו"ע אהע"ז סי' סו סעי' ו
ב. רא"ש פ"א סי' יט	ז. בית שמואל שם ס"ק יד
ג. רמב"ם הל' אישות פ"י הל' ז-ח	ח. ביאור הגר"א שם אות כה
ד. מגיד משנה שם	ט. משפט הכתובה פ"כ אות ח-ט
ה. רן סה: מדפי הרי"ף ד"ה ולענין	

תמצית הענין

בסוגיין נחלקו רשב"ג ורבנן אם כתובת בתולה דאורייתא או דרבנן. וכפשוטו יש בזה כמה נפק"מ לדינא. א. הנפק"מ המבואר בסוגיין, אם נאמן הבעל להפסיד כתובתה בטענת פתח פתוח. ב. הנפק"מ המובא בתוס', אם יש לכתוב כתובה נוסח דחזי ליכי 'מדאורייתא'. ג. סכום הכתובה, אם משערין ב'כסף מדינה' או ב'כסף צורי', דמבואר בקידושין (יא). דכל כסף האמור בתורה הוא כסף צורי וכסף של דבריהם הוא כסף מדינה [כסף מדינה הוא שמינית בכסף צורי].

ולהלכה, נחלקו הראשונים אם כתובה דאורייתא או דרבנן. **בתוס'** כתב דכתובה דאורייתא, והוכיחו כן ממה שנוהגים לכתוב 'דחזיא ליכי מדאורייתא'. וכן פסק **הרא"ש** דכתובה דאורייתא, אך כתב שראיית התוס' אינה מוכרחת, דיש ליישב מה שכותבין 'דחזי ליכי מדאורייתא' אף אם כתובה דרבנן, דחכמים תקנו לגבות כסף צורי כדי שלא יהא קלה בעיניו להוציאה. אולם **הרמב"ם** כתב דכתובה דרבנן, ולכן פסק דהכסף הוא כסף מדינה. וכ"כ **הר"ן** בשם הרי"ף, דכתובה דרבנן, וכתב דלכן אלו שכותבים 'דחזי ליכי מדאורייתא', טעותא היא.

בשו"ע נחלקו המחבר והרמ"א בשיעור כסף הכתובה. המחבר פסק דהוא כסף מדינה, אולם הרמ"א כתב דהוא כסף צורי שהוא שמונה פעמים יותר משיעור המחבר, ופסק עוד, שכותבים 'דחזי ליכי מדאורייתא'. וכנראה שנחלקו המחבר והרמ"א אם כתובה דאורייתא או דרבנן. אולם **הבית שמואל והגר"א** ביארו, שגם הרמ"א מודה דכתובה דרבנן, אלא דס"ל דאעפ"כ כותבים 'דחזי ליכי מדאורייתא', והכוונה דמשערין בכסף צורי דומיא לדין תורה. ולכן, חתן מבני ספרד אינו כותב 'דחזי ליכי מדאורייתא' וחייב במאתים וזו רק כשיעור כסף מדינה כדברי המחבר, אבל חתן מבני אשכנז כותב 'דחזי ליכי מדאורייתא כמ"ש הרמ"א, וחייב במאתים וזו כשיעור כסף צורי.

ויש לעיין אם נוסח 'דחזי ליכי מדאורייתא' מעכב, וכגון אם חתן מבני אשכנז לא כתבו, או אם חתן מבני ספרד כתבו, מהו הדין. ובספר **משפט הכתובה** דן בזה, ולגבי חתן מבני אשכנז דלא כתב הנוסח צירף כמה צדדים להכשיר הכתובה בדיעבד, אך לגבי חתן מבני ספרד הוכיח מכמה ראשונים דהכתובה פסולה.

הלכות הדרף

ח רבינו בתולה נשאת פרק ראשון כתובות אשר

[דף ע"א - י"א ע"ב]

דף פה: לאסוקי מדרב יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח [ק] וצפרק הוהב יש הרצח כלנו. ועוד הא דלקמן צרייתא היא ולי צרייתא פליגא עליה אין זו הוכחה שלא יהא הלכה כמותו. כל הגאונים הסכימו דכחובת אשה מדרבנן [ו] וגויסן לה המשין כסף סלע מדינה שמינית של סלע זורי ורואי מפרשים דאפילו הרגילו לכחוב דחזו לבי מדאורייתא מודו דכחובת אשה דרבנן והכמים חקנו חמשים כסף מדאורייתא פירוש משקלים האמורים בחורה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואסמכתא אקרא דכמותהר הבחולות מ"ה נהיגי למיכתב דחזו לבי מדאורייתא שלא יטעה אדם לומר כיון דמדרבנן היא לא תגבה אלא ג' סלע מדינה ודברים של טעם הם [ז] והכחוב כסף זוי מאתן דחזו לבי לא הפסיד:

ב דהווא גברא דאחא לקמיה דרב נחמן אמר ליה פתח פתוח מלאמי אמר להו רב נחמן אפסוהו כופרי מברכתא מביטא ליה. והא רב נחמן הוא דאמר מהימן. המקשה הוין דברי רב נחמן דהכי קאמר להו הלכותיה לפי שמוציא ש"ר על צנוה ישראל שהרי משקר ובי הונותו חבטות לפניו שהוא בקי בפתח פתוח הלכך לא מהימן ופריך והא רב נחמן הוא דאמר מהימן ומשני מהימן ומסקינן ליה כופרי והא דמסקינן ליה כופרי לאו משום דלא מהימן אלא שדאי להלקותו לפי שחשוד על העריות ורב אחא משני כדקבד מעיקרא דלא מהימן ואיירי צבור. וי"מ אפסוהו כופרי אע"פ שהוא נאמן חשוד על העריות מיהא הוה רב נחמן דאמר נאמן ולא אמר שיש להלקותו ומשני מהימן ומסקינן כופרי וכו' ורב נחמן לא איירי במלקות רב אחא אמר לעולם הא דאמר רב נחמן נאמן היינו בלא מלקות ובנשוי אכל צבור מהימן ומלקין ליה. ורב אלפס ז"ל כתב צבור לא נמייר שבו נמייר [ח] והיינו כפי' קמא וכן מסתבר דרב נחמן לא כחב להלקותו משום דלא קים ליה והוא מוציא ש"ר על צנוה ישראל אכל לא מיקרי חשוד על העריות להלקותו [ה] דשמה קים ליה מחוך השמועה וכן פירש"י. והוא דאחא לקמיה דר"ג צרי' א"ל פתח פתוח מלאמי א"ל שמה הטית אמטול כך משל למה הדבר דומה לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה הטוה מלאו פתוח לא הטוה מלאו נעול ר"ג פתח פתוח ליה אולי ילמוד מחוך דבריו וירגיש דלא קים ליה בפתח פתוח לכך אמר לו בלשון שמה וכן עשה להחירה לו [א] אכל אס היה משיב לו יודע אני שלא הטיית ויודאי פתוח מלאמי היה אופרה לו איכא דאמרי הכי קאמר ליה שמה צמוד הטית ועקרת לדשא ועברת. אמטול כך משל למה הדבר דומה למהלך באישון לילה ואפילה והטוה צמוד מלאו פתוח לא הטוה צמוד מלאו נעול דברים הללו וכיוצא בהם יוכל החכם לשאל לטוען אולי ירגיש צמוך דבריו שאינו בקי בפתח פתוח ותנוה דעמו:

בא [דף ע"ב] דהווא דאחא לקמיה דר"ג צרי' אמר לו בעלמי ולא מלאמי דם [ב] אמרה לו רבי עדין בתולה אני אמר להם הביאו לי צ' שפוחות אחת בתולה ואחת בעולה הביאו לו הוסיבום על פי חזית של יין בתולה אין ריחה נודף בעולה ריחה נודף הוסיבה לו ולא היה ריחה נודף אמר לו זכי במקטן ולבדוק מעיקרא צנזויה דדרי. גמרא הוה שמייע ליה ומעשה לא חזו וסבר לא קים ליה בעלמא שפיר ולאו אורח ארעא לזולתי בצנוה ישראל. והוא

בב בתנאי בתולה כחובתה מאתים ולאמנה מנה בתולה אלמנה גרושה וחלוזה מן האירוסין כחובתה מאתים ויש להן טענת בתולים. [דף ע"א - ע"ב] הגיורת והשפחה שפדו ושנתגירו ושנשחררו פתוחות פתוחות פתוחות שלש שנים ויום אחד כחובתה מאתים ויש להם טענת בתולים:

בג גבוי אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד שזכות הוא לו וחיין לאדם שלא בפניו. - והא דק"ל דעובד כוכבים בהפקודא יחא ליה ה"מ גדול דקא טעים טעמא דאיסורא אכל קטן זכות הוא לו. אמר רב יוסף אס הגדילו יטולים למתות קודם שראינום שוהגים דת יהודית אכל מיום י"ג א"ר א"ר לבלל שלוחה וזה ליה מפרישת מה"מ:

בד [דף ע"ב] דהווא דאחא לקמיה דר"ג צרי' אמר לו בעלמי ולא מלאמי דם [ב] אמרה לו רבי עדין בתולה אני אמר להם הביאו לי צ' שפוחות אחת בתולה ואחת בעולה הביאו לו הוסיבום על פי חזית של יין בתולה אין ריחה נודף בעולה ריחה נודף הוסיבה לו ולא היה ריחה נודף אמר לו זכי במקטן ולבדוק מעיקרא צנזויה דדרי. גמרא הוה שמייע ליה ומעשה לא חזו וסבר לא קים ליה בעלמא שפיר ולאו אורח ארעא לזולתי בצנוה ישראל. והוא

תפארת שבורא

ב"ל טעות וכך מצאנו בספרים מדויקים והכניסום לחדר וכן במיימוני פי"א מה"ל אישות בתב (א) והשקום והבטיחם לחופה וכו'. כן ראוינו בכל ספרי האלפסי ובמקצת ספרי של ש"ס אבל

קרבן בתנאי

היה שטיב לו יודע אני שפ"א הטיית ובודאי פתוח מצאתי היה אופרה ע"יו. אפי' צבור והא דאמרינן דצבור לא מהימן היינו להפסיקה כחובתה ודכרשית: [ב] אורח ד' רבי עדין בתודה אבי. וכן בית שמואל ס' ס"ח מפרש שחיה מתיישבו וחומרת שלא בעל עדין אלא שאומרת בתולה היא אע"ג דבא עליה הארום אלא שטעה ע"ש. ושגגה היא דבא לא מהני בדיקת חזית שאלת"ה אמאי לא בדיק לה ר"ג ע"פ חזית כדי לאצטורי שהא' עובדא שטען פתח פתוח מלאמי וא"ל ר"ג שמה הטית. אלא כל שנבעלה אפי' הטתיה לא מהני בדיקת חזית. ועוד הבאתי ראיה לזה דל"ה אמאי מהני בדיקה זו לצנוה יבג לגעד שמה בא עליה הטתיה אע"ג אפי' בהטתיה ריחה נודף. אכל קשה דפ"ק דציניה דף י"ד קאמר בתולה שעיניה מתי לכהונה כגון שביקוה ע"פ חזית ולא היה ריחה נודף מן הישיעין לדשמואל דאמר יוכלני לבעול כמה בעילות בלא דם. משמע כשנבעלה בהטתיה מ"מ אינה ריחה נודף וז"ע: [ג] הבוגרות יש בהם שיש דהם דביים. והא דאמרין ביבמות ש"ג אסור צטורת מדכחוב בתולה פרט לצנורת שכלו בתולה דיש מהם שכלו בתולה ומ"ה אסור כ"ג נשואתה לכחמילה: [ד] וי"ו אסור רב נחמן דה ד"ה הראשון. ואין למלות בלש דמס נדה כיון שהוא בלא שנת ווסתה ושני נוחא לן לומר שהיא מאותן בוגרות שיש להם בתולים: [ה] וכן הדבד. ע"כ הוא לשון הר"י: [ו] דב"ה הבוגרות יש דהם דביים. והא דאמרין פרט לצנורת שכלו בתולה היינו מקלה בתולים וכ"פ בתום' שם:

לשנא דעובר טפוי מרי' הגלילי ושאר תנאים ועיין גלהי מק' יצמות מ"ס: [ק] ויב' הוהב יש הרבה בא"י. וממה אני מאד שספ' הוהב לא מלינו לאסוקי אלא כסוגיא במנא דכשר למקניה ביה דף מ"ו. דקאמר נמנא לאסוקי מדרב שמה. דכשר לאסוקי מדשמואל. למקניה לאסוקי מלי. ורבינו גופיה שם ס' ו' פסק דלא כרב שמה ודלא כשמואל ולי. ודף ג"ה וי"ו לאסוקי מדרב קטינא ולאסוקי מדרב כהנא דאמר אין אונאה לפירוטות ורבינו כמו כן פסק שם דלא כרב קטינא ודלא כרב כהנא ודוסק לומר דכוונת רבינו על הר"י רמב"ם שפוסקים כרב קטינא וכדרב כהנא דהא רבינו גופיה שם ס' ב' לא ס"ל כוונתיהו וז"ל לומר וצפרק הוהב מצינו כיוצא באלו להר"י רמב"ם וכמ"ש שפי' היה קורא ס' ה' וז"ל ולגמור נמי הוה קריאה כמו ותיקין הוה נומרין אורח עם הנן החמה לפר"מ. אף שרבינו עצמו בפ"ק שם ס' ה' הולך אר"ח וי"ג להגיה ופ"י הוה יש כאלו וכוון למה שאמר ברש"י מכלתין דלמא לאסוקי מדרבמי דסברי כ"י יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואין קו"ל כ"י יוסי: [ר] והכחובת כסף זויי פאתן דחזו דייב' דא הפסיד. אכל לר"מ כיון דכחובת אשה מדאורייתא אס לא תגב דחזו לבי מדאורייתא פסול הכחוס. ב"ב: [ש] והיינו כפי' קמא. מדקאמר צבור לא נמייר ולפי' שני מהימן אלא שמתקן אותו שחשוד על העריות. ולפי' קמא נר"ך לומר להפסיקה כחובתה איירי דאי לאוסרה עליו הא שוייתה אפסיה חזיקה דאיסורא: [ת] דשבוא קים דיה פתוך השפויטה. אכל מ"מ מתקין משום הולאת שם רע אס לא שהוא בקי שדאי: [א] אב"א אס

קיצור פסקי הרא"ש

דמים ויש לה טענת פתח פתוח מלאמי. ולרש"י איפכא: **בב** בתולה כחובתה מאתים ולאמנה מנה. בתולה אלמנה וגרושה מן האירוסין כחובתה מאתים ויש לה טענת בתולים. הגיורת והשפחה שפדו ושנתגירו ושנשחררו פתוחות פתוחות פתוחות שלש שנים ויום אחד כחובתה מאתים ויש להן טענת בתולים: **בג** גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד והוא ישראל לכל דבריו והטו שנתגירו ויש ע"י ד"ד ר"ו ע"י ארו וכולו לחמות כל זמן שלא נהב

צבור הטוען פתח פתוח אינו נאמן והיו מלקין אותו. נשוי נאמן ואין מלקין אותו. הטוען טענת פתח פתוח יכול חכם לנסותו בדברים אולי יודע לו שאינו בקי. ואם נסאו ולא הורה לו אלא שאומר שהוא בקי נאמן: **בא** מי שהוסיפה על חזית של יין ואין ריחה נודף חזקה שהיא בתולה. משפחת דורקטי אין להן טענת בתולים חרשה ושטה ומוכת עץ אין להן טענת בתולים. פתוח ואילונוטו יש להן טענת בתולים. בוגרת לרב אלאם או לה טענת

חלקת מחוקק

110 דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה. כגון המאנס את המולה, דק"ל לא יוכל לשלח כל ימיו ודברים כ"ב כ"ט, דח"ל לכתוב כמותה ומנואל לקמן סימן קע"ו סעיף ג' יח) היה אפשר להקל. נקל יש לחלק בין דבר שאסור מן המורה לגרש, למה שהוא רק מתקנת רבינו גרשום מאור הגולה: סעיף ה' יט) אם מכרה כתובתה לבעלה. עיין בחו"מ סימן תכ"ד [סעיף י' בחג"ה] נאשה שקלה כבעלה ואין הכמותה מרובה מן המולה, וד' נמוכה המכורה לבעלה, דהא חף אס לא מחובר לו לא יסגס לה כמותה כשמואלה, כיון שהייתה לו נער המולה: ז) אבל אם מכרה כתובתה לאחר.

אכן העזר סו הלכות כתובות

בית שמואל ז

111 (א) ועיין בסימן קע"ו. שם איירי במאנס את המולה, דכתיב לא יוכל (ל)שלחה כל ימיו [דברים כ"ב כ"ט], אף לר"ך לכתוב לה כמותה, וממנה הרכ [ד"ה"ה לפי חרס רבינו גרשום וד'א"ט] יוכל לגרשה בעל כרחא אף לר"ך לכתוב לה כמותה, וי"ל איסור דאורייתא שאני:

(מהר"ק שורש קט"ז). יאועיין לקמן סימן קע"זי' י"דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה אף לר"ך לכתוב כמותה אס כן בזמן הזה כמדינות אלו שאין מגרשין בעל כרחא של אשה משום חרס רבינו גרשום וכמו שיכתבאל לקמן סימן קי"טו י"הייה אפשר להקל בכתיבת הכמותה אבל אף המנהג כן ואין לשנות (כל זה דברי עצמו).

ד כ"א"בנאכרה אי ידעי שהדי זמנא קמא כתבי ההוא זמנא ואי לא ידעי כתבי מהשתא ובמחולת אין כותבים יאלא מזמן של עכשיו.

ה י"טבכתבאם מכרה כתובתה לבעלה צריך לכתוב לה כמותה אחרת כ"אבל אם (ג)מכרה כתובתה לאחר אין צריך לכתוב לה כמותה אחרת.

ו ג"כמה שיעור הכתובה לכתולה ק"ק ולא למנה מנה ציונים ומקורות יט) סעיף ג'. ס) סעיף ה' בדב"ה. כא) טור בשם בעל העיטור אות כ' כתובות, ל"א ע"א. כב) טור. כג) טור. ע"כ א"א.

ערך להם

סימן סו סעיף ה'. יש מי שכתב שכל אשה שנתגרשה ואח"כ נישאת לשני ונתאלמנה, כשתבוא לינשא לשלישי כותבין בכתובתה מתרתא, כדי שיפרשו כהנים ממנה, ובי בשם חזקוני הורשו ד"ב ס"צ. סעיף ו'. אין מגבין בזמן הזה מנה או מאתים. ר"י בן לב (ו"ה"א) ס"י (פ"ד) וס"ג. ובמקום כולליו אותו עם התוספת, וכותבין והוסיף לה על עיקר כתובתה עד תשלום כך וכך, ומנהג יפה הוא. ועיין רש"ר"ם (אמ"ת) ס"י קכ"ט.

נחלת צבי

ה. אין צריך לכתוב כתובה. כיון דעממא דכמותה מיקנו מדי שלא תהא קלה להויאלה, וכיון דאין מגרשין אלא מרצון האשה, אס כן לא שייך דהא עממא: סעיף ד' ט. אלא מזמן של עכשיו. וד'אין דמלתא אדא לא עענדא קמא: סעיף ה' י. אבל אם מכרה כתובתה לאחר אין צריך לכתוב לה כמותה אחרת. שמעי זה לא תהא קלה להויאלה, שאס וינאלה לר"ך לפרוע הכמותה ללוואה כמו שהיה עומן לה: סעיף ו' יא. כמה שיעור הכתובה. כן ה"ל דעת הרמב"ם פ"י מהלכות אישות (ה"ה"ה"ן) ור"ף (כתובות ס"ה ע"ב מר"ב הר"ף) ור"מ (תובא בטור) ור"ן (כתובות ס"ט) שספרי כרז נמנן פרק קמא

גור אריה

סעיף ו' ג"ג. כמה שיעור הכתובה וכו'. יב"ש (ה"ן) כ"ג, ק"ו, קנ"ג:

באר הגולה

סעיף ד' וי. טור נסס בעל העיטור (אות כ' כתובות) ד"א ע"א. ו. אס, דכיון דמלתא אדא לא עענדא. סעיף ה' ט. מתקנת הגמ' ב"ק דף פ"ע ע"ב. ט. טור, וכ"כ הרמב"ם שם פ"י (מאישות ה"י) שמעתי זה לא תהא קלה בעיניו להויאלה, שאס וינאלה לר"ך לפרוע כמותה ללוואה. סעיף ו' י. משנה כתובות דף י' ע"ב.

באר היטב

י. קע"ז. שם איירי במאנס את המולה, דכתיב לא יוכל (ל)שלחה כל ימיו, א"כ למנוב לה כמותה, וממנה הרכ רבינו גרשום וד'א"ט יוכל לגרשה בעל כרסה א"כ לכתוב לה כמותה, וי"ל איסור דאורייתא שאני. ק"מ [סקי"ו וסקי"ה] כ"ט [סקי"א]: סעיף ו' יא. ולא למנה מנה. מי שאנס הראשונה לא נמצאת כלל, אס אין הכחשה ביניהם, רק שהבעל טוען שכיון שנכתבה כתובה אחרת נמחל שעבודתה, לאו כל כמיניה, אבל אם הוכיח בתוך הכתובה החרשה שבשביל נדוניא ותוספת כתב לה זה, והיא ידעה זה וקבילת, הא ודאי רבטלה לה כתובה הראשונה, ואפילו נמצאת חספא בעלמא הוא, עכ"ד: ד. אס כן בזמן הזה. עיין במשנה למלך פ"י מהלכות אישות דין י' מ"ש בזה: סעיף ו' ה. ולא למנה מנה. כתב בספר רגול מרכבה

ראש פינה - חלקת השדה

הח"מ, דוח אינו איסור דאורייתא. אך לקמן סימן קי"ט [סעיף ג'. ע"ש בכ"ש סקי"ג] וגם כסוגיא דסוף גיטין [צ' ע"א-ע"ב] משמע דיש איסור דאורייתא בזיווג ראשון, ע"ש; סקי"ט. עיין בחו"מ סימן תכ"ד כו' מוכרח הכתובה כו'. וי"ל ואין צריך לכתוב לה אחרת, [וכיון שגם בלא המכירה קלה בעיניו אין המכירה מויקה, ע"ש היטב]

חידושי הגרע"א

ידען דהי מחילה ממנה שלא לגבות רק מ"ק, עיין חזקוני מולל מאס כ"י כ"א: ודאי גם להרמב"ם והעטור אין כותבין אלא מנה חף שמשלה הבעל עצמו:

יד אפרים

ח"מ סקי"ה. יש לחלק בין דבר שאסור מן התורה כו'. ובי"ב כ"ט סקי"ה. מטאור דהרס רבינו גרשום אף כו איסור דאורייתא לעובד. עיין ב"ד סימן ר"ח (מ"ה) וד'א"ט

הגול מרכבה

סימן סו סעיף ו'. כמה שיעור הכתובה. עכ"כ, והמסחה בחילה משלה, כמה היא כמותה, עיין בטור סימן קע"ו וכוונתו פ"ה מהלכות נערה הלכה ג', עיין במשנה למלך ס"ו וד'א"ט, ונל"ג דכל זה נוסחה נערה, אבל נוגדת שנתמחה,

שי לבורה

סעיף ד'. ובמחולת, כ"כ, חף דלעת המהכר לא מוסי מחילה כמ"ש בסעיף ג' ובכ"ש ח"ש, היינו שהיה נמחל לגמרי, אבל עכ"פ לענין שלא ינעו לה רק זמנן שני מועיל

הלכות הדף

בית שמואל

אבן העזר סו הלכות בתובות

הלכות מחוקק

סעיף ר' יב) כסף מדינה. היינו חז"ל סמכו על סמך הקהל כמהר הכללות (שמות כ"ב ט"ו) ליתן לה חמשים פלגים של מדינה נגד חמשים פלגים של מנהר הכללות, וכסף קצוב של מורה של זורי הוא, ושל דרבנן הוא כסף מדינה, היינו שמינית של זורי, ועולה עשה פלגים ורביע של זורי להנין פוסקים דפי"ל דגובה כסף מדינה.

ועין ביו"ד (סימן ש"ה), שם מסרס כפרתה (אות ב' ודרישה אות ג') וכו' ופסיקאן שיעור חמשה פלגים של פדיון הדין, ומשם תלמד לכאן:

בבב) ושל זה וזה יבאכסף מדינה כח נמצא כתובות בתולה הם שלשים ושבעה דרהם וחצי כסף צרוף וכתובה אלמנה מחציהם שהם י"ח דרהם ושלשה רביעים כסף צרוף.

ציונים ומקורות בה' טור בשם ר"ח (גירסת ב"י: ר"מ) וכל הגאונים והרמב"ם פ"י מאישות הית, וכו' בשם הר"ן כתובות פ"ה ע"ב מדפי הר"ף, ובהפצת הביא: (בה) ב"ב

נחלת צבי

לכתובות דף י' ע"א דסכר לכתובה דרבנן היא. אבל המוס' ושם ר"ח אמרן [בשם ר"ח] כתבו סכסר כרסנ"ג (כתובות ק"י ע"ב) לכתובה מן המורה, והר"ש"ם ושם פ"א סי' י"טן האריך בזה, ולנסוף כח שס, והאי כמורה דרבנן, אלא שחכמים תיקנו חמשים של כסף מדאורייתא, פירוט,

משקלם האמור בתורה, כדי שלא [חנה] קלה בעיניו להזליא, ואם תכונה אקרא כמחר הנחלות ושמות כ"ב ט"ו, ומשום הכי יש מקומות שנהגין לכתוב כסף וזו מלתן דתו לייז מדאורייתא, שלא יעשה האדם למר, כיון שהיא דרבנן לא תגבה אלא ג' פלגים דרבנן:

באר הגולה

ב' כעת הר"ף (כתובות פ"ה ע"ב מדפי הר"ף) והרמב"ם שם ופי' מאישות הית וכל הגאונים הציאו הטור, דכבר כתובה דרבנן תיקנה, כרוב נתמן אמר שמואל כתיבות שם ע"א, ולא תיקנו אלא מהמעטע שהיא בלתי תימים שבעה פלגים נחושט ואחד כסף, וזו כסף מדינה.

ביאור הגרי"א

לא ס"ל ועין חוס' דכתובות י' א' ד"ה אמר רב נתמן, וינמות פ"ט א' ד"ה מאי טעמא כו', ובהגהות מיימוני פ"י [מאישות הוא ר'] ובהגהות מרדכי סוף כתובות [שם], אכל הרמב"ן [כתובות נ"ז ע"א ד"ה הא, וק"י ע"ב ד"ה נשא] ורשב"א [שם ר' ע"א ד"ה רשב"א, ונ"ז ע"א ד"ה אמרן ומגיד משנה [שם] והר"ן [שם] ושאר פוסקים הסכימו לפסק הגאונים, והוא פלגתא כירושלמי [בכתובות] פ"א הלכה ב', הווא בשם שמואל בשקל הקדוש, ר' נח בר זבינא אמר מטעם ויאל, ממתינא [בבבורות מ"ט ע"ב] מסייע לך' בא בר זבינא, אמר שלשים על כן כו' כולן בשקל הקדוש נמנה זורי, ולא מני כתיבת אשה עמהן, אמר ר' חזני ללוס למרדו כתיבת אשה לא מאונס ומפתה, מכיון דתנין האונס והמפתה כמלן דמני כתיבת אשה עמהן כו'. ר' הגה"ח ור' יוחנן מרווייאן אמרין מטעם ויאל, ר' יהושע בן לוי אמר מטעם ויאל, ר' יעקב בר אחי ר' אימי ר' שמעון בן לקיש בשם ר' יוחנן נשאה מטעם ויאל. חמו שלא כפויט חוס' [כתובות ס"ז ע"א ד"ה אמר, ב"ק ל"ז ע"ב ד"ה ושל, בבבורות נ"א ע"א ד"ה כלן] והר"ש"ם [כתובות פ"א סי' י"ט ובי"ק פ"ד סי' ב'] שכתבו שאין חולק בדבר, דאף למ"ד כתובה דרבנן מ"מ השיעור לכו"ע מדאורייתא, וסיעתא לפסק הגאונים שפקדו כמ"ק, דמטעם ויאל וכהך אמוראי כולה, ושמואל יחדלה. ומ"מ חוס' [כתובות י' ע"א ד"ה אמר] דהלכה כרשב"ג בתשמיטו. כבר כתב הר"ף [ב"ב שם] ליתא להאי כללא, וכ"ש במקום דאמוראי פסקו דלא כחוסיה, ואמר שם כירושלמי דאף ר' יוחנן ס"ל קן, ומשמע כירושלמי מטעם ויאל נאחיה שעה, וכן אמר שם פלגים שגירוינות מהגוינות כירושלמי כו', וכן משמע במתי' סוף כתובות [ק"י ע"ב] ובכריתא שם, ומ"מ הגאונים בכסף מדינה, היינו שאין רשאי לפחות מזה, דר' מאיר דלמר [שם נ"ז ע"ב] כל הפותח בו, בכסף מדינה אמרו, וסוכרים הגאונים שזה אינו משתנה בהדורות, ול"ע:

באר הטב"ח

כמולה ועשאת לך, אין לה כתובה ממנו אלא מנה. ה"מ מין (סי' ק"ט), ועין סימן קע"ו [סעיף ג']:

פתחי תשובה

וז"ל, והמפתח בתולה ונשאה, כמה היא כתובתה, עיין בטור סימן קע"ז וברמב"ם פ"א מהלכות גירה הלכה ג' ובמשנה למלך שם [ד"ה ואם] ונלענ"ד דכל זה כשהיתה גערה, אבל בוגרת שנחפתתה, ודאי גם לרמב"ם וטור אין כתובתה אלא מנה אף שנשאה הובעל עצמו, עכ"ל, ודברים אלו נאמרו ונשנו בספרו תשובת נודע ביהודה תנינא [אה"ע] סי' ל"ג ביהר ביאור, ע"ש, ויובא לקמן סימן קע"ז סק"ג ע"ש. ועיין בתשובת חתם סופר [אה"ע] ח"א סי' קל"ג שכתב דז"ל, ולענין כתובה דנשוא מפותת עצמו, הייתי נוהג לכתוב מאתים ע"פ לשון הטור סימן קע"ז, עד שמצאתי בספר דגול מרובה שכתב דיינו בעגרה אבל לא בבוגרת, דאין לה אלא מנה, וכבר הורה זקן וכן ראוי, עכ"ל. ושם בס"י קכ"ה אדוות אחת שילחה אחר החתונה בקרוב, והוא והיא מורים שטמנו נתעברה, באופן שאין ספק משום מיעוק חבירו, ונתעורר רב אחד על שכתב בכתובה מאתים בכתולה, ובספר דגול מרובה כתב דאם היא בוגרת אין לה אלא מנה [וא"כ אפשר הכתובה פסולה], והוא ז"ל השיב, אמת נכון הדבר, אע"פ חתן ריש פרק אע"פ [כתובות נ"ח ע"ב] שאם רעה להוסיף מוסף, ודעת הר"ן שם [כ"א ע"א ע"ב מדפי הר"ף] שיכול לכלול החוטפת בסכום אחד עם הכתובה בסתם, ודלא כמרדכי [שם סי' קל"ח], מ"מ מורה הר"ן דלא מצי למכתב דחזי ליכי מדאורייתא כו', וגם הוא ודאי שדברי דגול מרובה הג"ל נכונים מאד, דבוגרת שאין לה קנס, ובשגם כי בעילה ראשונה מחלה מרתחה, גם הרמב"ם מורה דאין לה אלא מנה. ומ"מ בנידון דידן אין שום חשש, הג"ל דכל זה במפתח בוגרת דעלמא ונשאה אח"כ, אבל במשודכת שלז וכבר נכתבו ביניהם תנאים חתום וקנס כנהוג, שלבה סמוך ובטוח שהנשוא לו, ואדעתא דהכי אפקרה נפשה לגבי דידה שהוא ישאנה ותהיה כתובתה ממנו מאתים כמורה הבתולות, בודאי לא מחלה אלא אדעתא דהכי כו'. ואפילו אם יתעקש אדם לומר שאם הובעל הוא אינו רוצה לכתוב מאתים לא נוכל לכתבו, אבל כע"פ אס כתב לה מאתים דחזי ליכי, אין ניקום ונאמר דלא חזי לא למנן, כי בודאי חזי ודאי וזאתיב לכתוב כן, עכ"ד ע"ש, ומ"מ הבאר היטב [סקי"א] בשם ה"מ מנין, מי שאנו בתולה ונישאת לו כו', עיין מה שכתבתי לקמן סימן קע"ז סקי"ו ביאור דברי הר"ם מנין בזה:

ד"אמרי"ם

שמואל מנאר כסם מומת הדשן ופי' וי"א זכ"ל ובישש חתן ב"ב סי' ק"ז דמקשה חתם סופר י' חסור מדאורייתא, ועיין בב"ש סימן (ק"י) וסי' סק"ג כמ"ש ולא חסר דנצי כהסו דמי לתקנה חז"ל כו', ועיין בקמ"ט ע"ז [שם סקי"ז]:

שי לטורה

ולפ"ו אפשר דאין מניע לה קמנה, דעכשי בעילה היא, ובה אפשר ליכנס קושיא הבי"ט סק"ט כאן על הרמב"ם, וזיק היטב:

סכ"א עד
י"ח
וזהו ענין
הוא
כ"א
מ"ז
מ"ח
מ"ט
ל"א
א"כ מרדכי
וזהו ענין

וז"ל
מ"ג
מ"ד
מ"ה
מ"ו
מ"ז
מ"ח
מ"ט
ל"א
ל"ב
ל"ג
ל"ד
ל"ה
ל"ו
ל"ז
ל"ח
ל"ט
מ"א
מ"ב
מ"ג
מ"ד
מ"ה
מ"ו
מ"ז
מ"ח
מ"ט
נ"א
נ"ב
נ"ג
נ"ד
נ"ה
נ"ו
נ"ז
נ"ח
נ"ט
ס"א
ס"ב
ס"ג
ס"ד
ס"ה
ס"ו
ס"ז
ס"ח
ס"ט
ע"א
ע"ב
ע"ג
ע"ד
ע"ה
ע"ו
ע"ז
ע"ח
ע"ט
פ"א
פ"ב
פ"ג
פ"ד
פ"ה
פ"ו
פ"ז
פ"ח
פ"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט

כ"ח
כ"ט
ל"א
ל"ב
ל"ג
ל"ד
ל"ה
ל"ו
ל"ז
ל"ח
ל"ט
מ"א
מ"ב
מ"ג
מ"ד
מ"ה
מ"ו
מ"ז
מ"ח
מ"ט
נ"א
נ"ב
נ"ג
נ"ד
נ"ה
נ"ו
נ"ז
נ"ח
נ"ט
ס"א
ס"ב
ס"ג
ס"ד
ס"ה
ס"ו
ס"ז
ס"ח
ס"ט
ע"א
ע"ב
ע"ג
ע"ד
ע"ה
ע"ו
ע"ז
ע"ח
ע"ט
פ"א
פ"ב
פ"ג
פ"ד
פ"ה
פ"ו
פ"ז
פ"ח
פ"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט
ק"א
ק"ב
ק"ג
ק"ד
ק"ה
ק"ו
ק"ז
ק"ח
ק"ט

עשרה זהובים. עין משנה מהר"ל סימן פ' ע"ג כמזן כן נסס ר"ת [בתובות י' ע"א תוס' ד"ה אהרן] דק"ל כמנה דאורייתא, וס"ל [ד]שני זונה היינו שני מרק כסף, [ו]מנה היינו זקוק כסף שקורין מרק, וזמיו היה כל מרק ענין חמשה זהובים. מיהו הכז רמ"א לא הביא דעה זו אלא לשיטת הפוסקים דק"ל כמנה דרבנן, או הביא דעה זו להקל, אבל למד' כמנה דאורייתא לא סמכינן ע"ו. ומה שכתב בסמוך לפוסקים דק"ל כמנה דאורייתא הוא שמונה פעמים יותר, לא קאי על השבוע זה, דהא לפי

ישערה זהובים ואלמנה חמשה זהובים [בשם אגודה ל"ג] אבל לדעת יש פוסקים מאתים של כמולה ומנה של אלמנה דימשערים ידיוצויו ציונים ומקורות לב) בחשבה סי' ע"ה. (ג) כתובות סי' ע"ה.

משערים בזוי דאורייתא.

דעת ר"ת [המובא בציונים שכתבתי] היא דכמונה דאורייתא, ע"כ צריך ליתן לה מאתים דינר זרי. והוא על דרך משל, אם כי דינר של פדיון הבן עולים לערך ה' לויט, נמצא מאתים דינר עולים לחמשים לויט כסף צרוף, דהיינו עשרים זהובים רייני"ש צומנס. ודעת הרא"ש [שם פ"א סי' י"ט], חף שכמונה דרבנן, מכל מקום צריך ליתן כסף זרי מאתים דינר. ודעת הרמב"ן [בתובות ק"י ע"ב ד"ה נשא] להיפך, חף שכמונה דאורייתא, מכל מקום הסך אינם

דאורייתא, רק התורה אמרה יתנו לה מותר ולא נתנו קצבה, ומאחר שאין הכסף קלוב בתורה, הנה הוא כסף מדנה, דהיינו כ"ה דינר כסף זרי שעולים למאתים כסף מדנה:

וא"כ שיהיה כמנה דאורייתא

וא"כ שיהיה כמנה דרבנן

וא"כ שיהיה כמנה דרבנן

ביאור הגר"א

אבל לדעת כו'. ר"ל אפילו אי אמרינן כמנה דרבנן, מ"מ השיעור הוא דאורייתא, וראיה, מדלג לישלגו מ"ק ורשב"ג [בתובות ק"י ע"ב] אלא אי נמעות דרף שרלא או פוטוקיל, אבל נמטעב עמנה הן שון, וכמנה אלמנה לכ"ייע דרבנן כמ"ש נפרק קמא שם וי' ע"א, ואמרינן שם י"ב ב' כיון דמור דקשרשן כו', אלמא חד שיעורא הוא עם הנמולה, ועיין חוסי' דנ"ק ל"ו ב' ד"ה ושל כו', ונמנרות ג' ב' ד"ה כל [השגן כו', והגהות מרדכי שם [בתובות סי' שייב] והרא"ש [שם פ"א סי' י"ט]. ולי נראה דאיה נרובה מ"ש בכמונות ל"ט ב' יאל כסף כו', ועיין חוסי' דנ"ק ס"ה ב' סוף ד"ה כפילא. אלא דעם פ"ט ב' משמע כנכרל ראשונה, וכבר דחו להו חוסי' שם ד"ה לא כו'. עיין ב"ר הגולה [אות ל'] כסם הרא"ש [שם], ועיין חוסי' דנ"ק ס"ו א' ד"ה אמר כו', וכמונה עמי כו' וכן מנה כו':

פתחי תשובה

*ה"ג. בזוי דאורייתא. עיין ח"מ [סק"ג] וב"ש [סק"ג]. וביאור הגר"א ד"ל [סק"ג כ"ב]. ועיין בחשבות חתם סופר חלק יו"ד סי' רפ"ט בביאור עיני המטבעות הנהוגים במדינתו כמה עולים לענין פרעון כתובה ופדיון בכור, ע"ש, וגם בחלק אה"ע [ח"א] סי' קי"ז וסי' קכ"ו מענין זה. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ג"ב סק"ט.

ראש פינה - עקבי הבית

סק"ג. לא היו אלא עשרים זהובים ריינש כו'. ר"ל דמין שפדיון הבן היו שני זהובים, [נמצא דכתובה דרבנן היא שני זהובים] ותל' א"כ לכמונה [דאורייתא] דהו' ה' פעמים כף, הו' עשרים זהובים, וכמ"ש בח"מ סק"ה: סק"ה. כל הפוסקים ס"ל בתובת בתולה דרבנן כו'. עיין גוה מה שאלכוב ל"ה לקמן סימן ל"ו סק"ה דנמוספה שהוסף לה הו' הסיוע מדאורייתא אחר שכתב לה דהרי חס וכול לחייב את עלמא, ע"ש. מ"מ כתובת אלמנה מדרבנן כו'. עיין בספלאה נקוטנסא אהרן [סק"א] וכמה יעקב, הביאו מחוסי' [בתובות סי' ע"א ד"ה אהרן דגם זה [בזוין] דאורייתא, ע"ש. דהא כתבו תרוסי' כו'. כמנה דף י' ד"ה הוסיף כו', ועיין חוסי' נפרק הוסיקין [גיטין ט"ה ע"ב ד"ה וכתובת]. ולמאורע ל"ע, דהא נל"ה גס כנעל חוב ק"ל [שם ג' ע"א] מדאורייתא חיוצוית, רק משום נעילה דלת חיקנו כנינונית, וכמנה לא שייך לומר כן, אך נאלמא אי כמנה דאורייתא היינו ממארה דנמולות [שמות כ"ב ט"ז], וגמרינן מאונס ומולא שם רע דכתיב דהו' כסף, ואמרינן נכ"ק דף ה' [ע"א] כולוה כמות לשלם ממטיב, דכתיב חמת נחיתה שלם כסף. ועיין בחוסי' פוטו דף כ"ו [ע"א] ד"ה אש, דלף למ"ב דאורייתא, ולא ממש דאורייתא אלא סמך מדאורייתא, והויכוח כן מ"ש כמנה דף י' [ע"א] מכלן סמכו כו', ע"ש.

שי למונה

סוף ד' בתג"ה. משערים בזוי דאורייתא. ל"ב, עיין ב"ש [פס"ד] שכתב דנאלמנה לא חיקט מטעב של זרי, ודעת הגהות מרדכי סוף כתובות וסי' [ה"ב] ויודלה היא. והכרין מחוסי'. ובמ"כ לא נזכר מחוסי' כמנה דף ס"ו [ג"ה] ד"ה אמר, א"כ גס מ"ש לחמות דכ"ה ה"ה, לא הוכיח דכ"ה נהגות מרדכי [שם] שכתב בעלמו, דעם מנאר הכ"ה:

גליון מהר"ש

ב"ש סק"ג. בתובה דאורייתא הוא שמונה פעמים יותר, עיין השנה חוסי' יל"ר ק"י א'.

ראש פינה - חלקת השדה

ע"ש, ולכן הוא יותר קצת ממשקלנו. אמנם לפי מ"ש בט"ז [שם] סימן ש"ה [סק"א] צריך דוקא משקל קיסר ה' לוט (אקווינט) ויקווינט, א"כ צריך ליתן לפדיון הבן [כ"ח] [כ"א] זהובים, דהיינו לפי חשבון הנ"ל, ומקורב גרפס סידור התפילה [ורד החיים] בכמה דינים מן הרב הגאון המגור מ' יעקב ז"ל אב"ד מליסא בעל המחבר חוות דעת ונתיבות, וכתב שם בהלכות פדיון הבן [אות ד'] שצריך לערך ששה רובל לפדיון הבן, ולא ידעתי מנין הוציא כן, שאפילו נאמר כחומרת הט"ז, וגם נחשוב כל לוט כסף יותר מארבע זהובים ד' או י' גדולים, לא יעלה לסך כזה, ולא יותר מ"שלושים זהובים. ועיין בזה בנחלת שבעה [סי' י"ב סעיף ל"א] האריך מאד, ומסיק [שם אות ג'] [דלפדיון הבן צריך ה' לוט ושליש משקל קיסר. ועיין בש"ך חו"מ ריש סימן פ"ח [סק"א]. ובשו"ת חתם סופר [ור"ר] סי' רפ"ט] שיער כ"ב צואנציקר קור"ה, ע"ש היטב":

חידושי הגר"א

[ב] ב"ש סק"ד. דעת יחידאי הוא, ל"ב, גס חוסי' כמנה ס"ו [ע"א] ד"ה אמר א"כ ס"ל כמנה מרדכי:

סעיף שם
סעיף י"ד
א"כ צ"ע
הש"ס
[ובאור
ד"ב סי'
ס"ז
ובד"ה סי'
החוסי'
הע"ר]
כ"ד
צואנציקר

ח. יש ראשונים הסוברים שאע"פ שהכתובה היא תקנת חכמים בלבד, אם כתוב בה 'מדאורייתא' היא אינה פסולה, לפי שיש לומר שחכמים תיקנוה בכספים של תורה, או שבעל זה רוצה לשלם כאופן פרטי בכספים של תורה, או שאחר שהבעל עשה מה שחכמים חייבוהו (ומשלם בכסף דרבנן), הרי השעבוד והחוב הם מהתורה. אולם הרבה ראשונים מיאנו בפירושים הנ"ל, וס"ל דכיון שפסקינן שהכתובה היא מדרבנן ובכסף דרבנן, אי אפשר לכתוב בכתובה 'מדאורייתא', ('ומעוּתא היא', 'ולא גביא נאותה כתובה ולא מידי', 'ומהדרינן לה', ו'אסור להשתותה'). לכן למעשה אין להסכים שחתן ספרדי יקח כתובה שכתוב בה "מדאורייתא". ואם אירע שהיה כתוב כן, יעבירו קו על מילה זו, אף בלי כל קיום, ותוכשר הכתובה.

ולא לכתוב כלום. וכעין שהבאנו בסוף אות הקודמת מההנהגות מיימוניות וממהר"ש גוישטט שאפילו להסוברים שכתובה מדאורייתא עדיף שלא לנקוט דעה ולא לכתוב כלום. וכ"ש איפוא להסוברים שכתובה מדרבנן. וכן שיגרת לשון כל הראשונים דלהלן אות ח שהכתובה מדרבנן "ולכן אין לכתוב מדאורייתא"; ולא כתבו "ולכן יש לכתוב מדרבנן". עוד ראיתי עתה שכ"כ להדיא הריטב"א, בסוגיא שבסוף כתובות (קי ע"ב): "העיקר כדעת הרמב"ם שכתובה דרבנן, וכן פסקו כל הגאונים פה אחד, ומיהו לצאת ידי ספק טוב לכתוב דחזו ליכי, ולא לכתוב לא מדאורייתא ולא מדרבנן". (אך ספרדי שכתב 'מדרבנן' לא הפסיד בדיעבד. עיין שו"ת יבי"א ח"ג אבה"ע סוס"י יב).

אבל המנהג הרווח היום יותר הוא שאין כותבים כלום, לא 'מדאורייתא' ולא 'מדרבנן'. ונראה לענ"ד שהוא מנהג מחוור יותר. דבשלמא אם סוברים שיסוד חיוב הכתובה הוא מהתורה או שאף אם יסודה מדרבנן הם תיקנוה במטבעות של תורה, יש סיבה לכתוב בשטר 'מדאורייתא' כדי לאלם את השטר יותר, וכדי לתת שטר מכואר ביותר בידיה. אבל אם אינו מתחייב אלא מדרבנן, למה לן לציין זאת, דמ"מ, לענין הגביה בלא"ה יגבו את המינימום (כלו' בכסף דרבנן), כיון שיד בעל השטר על התחתונה; ולענין להכריע את ההלכה "שהכתובה היא מדרבנן", למה לן לעיולי נפשאן לפלוגתא, ומי ביקש זאת מדינו לקבוע הלכות בשטר הכתובה כשאין בזה נפ"מ לבני הזוג כלל. וא"כ עדיף להמנע

ח. כתובה ספרדית שכתוב בה "מדאורייתא"

מדאורייתא'. אולם עוד יש לנו להוסיף ולכאר, כי כתיבת המילה 'דאורייתא' יוצרת בעיה ממש

לעיל אות ו, שמנהג הספרדים שלא לכתוב בכתובה 'דחזו ליכי

הלכות הדף

משפט

פרק כ

הכתובה

סא

ט. כתובה אשכנזית לכתולה שלא כתבו בה 'מדאורייתא', יש מי שפסל אליבא דרבננו תם. ולמעשה נראה להכשיר, מחמת מי שמכשיר גם אליבא דר"ת, ובצירוף הסוכרים שכותבים 'מדאורייתא' מפני דעת הרא"ש שמשערין בכסף של תורה ולא מפני דעת ר"ת שהחיוב הוא מהתורה. ואם כתבו בה 'מדרבנן', אע"פ שאם יש בה תוספת יש מקום להכשיר, מ"מ ראוי להחליפה ולחוש לפוסלים בכתובה זו.

ט. כתובה אשכנזית לכתולה

שלא כתוב בה "מדאורייתא" או שכתוב בה "מדרבנן"

דאפילו הרגילו לכתוב דחוו ליכי 'מדאורייתא', מודו דכתובת אשה דרבנן; וחכמים תקנו חמשים כסף מדאורייתא משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואסמכיה אקרא דכמוהו הבתולות, משום נהיגי למיכתב 'מדאורייתא'. ודברים של טעם הם. והכתוב 'כסף זוזי מאתן דחוי ליכי' לא הפסיד. עכ"ל הרא"ש. והוסיף הקרבן נתנאל (שם אות ר) לבאר שרק הרא"ש יכול לסבור שלא הפסיד, אבל לרבננו תם כיון דכתובת אשה מדאורייתא, אם לא כתב 'דחוי ליכי מדאורייתא' פסול הכתובה". וכתב כן בשם הב"ח. [אמנם לפנינו לא כתב הב"ח שהכתובה פסולה אלא שלא תוכל לגבות מכסף של תורה, ומזה הסיק הק"ג שהיא פסולה]. וטעם הדבר צ"ל, דכיון שלר"ת אם לא כתב "מדאורייתא" גובה מכסף מדינה, א"כ הוי פוחת לאשתו בכתובתה, והכתובה פסולה. ולפ"ז צריכים בני אשכנז להזהר לקחת כתובות שכתוב בהם דאורייתא. ויש להתפלא לפ"ז על כתובות בני אשכנז שבנוסח הרכנויות שבהן ליתא למילת "דאורייתא" (לכתולה).

הבאנו באותיות הקודמות מהתוס' (יבמות פט ע"א ד"ה מאי) ועוד ראשונים שנהגו לכתוב בכתובות "מדאורייתא", ושכן פסק הרמ"א. והבאנו שלר"ת הכתובה דאורייתא ובכסף של תורה, וא"כ מה שכתוב בכתובה מדאורייתא הולך גם על עצם החיוב ועל סוג המטבע, אבל להרא"ש הכתובה מדרבנן בכסף של תורה, ומה שכתוב בכתובה "מדאורייתא" הולך על סכום המעות. והנה, הב"ח (בסימן סו ד"ה כתב ר"ת) כתב נפ"מ בין ר"ת להרא"ש, שלר"ת אם לא כתב "מדאורייתא" האשה גובה רק בכסף דרבנן, כי נתכוונו להשמיט מלתת לה מה שצריך מן הדין, ויד בעל השטר על התחתונה. אבל להרא"ש גם אם לא כתוב "מדאורייתא" גובה כסף בשיעור דאורייתא שהרי לדעתו אפשר לשיעור הכתובה שתקנו רבנן הוא מדאורייתא (ואפילו אם לא יכתוב בכתובה 'מדאורייתא'). וז"ל הרא"ש (כתובות פרק א סימן יט): "כל הגאונים הסכימו דכתובת אשה מדרבנן, וגובין לה חמשין כסף סלע מדינה. וראיתי מפרשים